

Выходить два раза
на мѣсяцъ. каждого
1-ого и 15-ого, въ
объемъ 2—2½ ар-
куша.

Редакція „Зорѣ“ въ
камениці подѣ ч. 8.
улиця Акаде-
мична.

ЗОРЯ

Пренумерата вы-
носить: на цѣлый
рѢКЪ 5 ар., на повѣ
року 2 ар. 50 кр., на
чверть р. 1 ар. 25 кр.

Пренумерату на-
лежитъ присылать до
администраціи „Зорѣ“
(улиця Академична
ч. 8.)

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ДОВБАНЮКЪ.

(Оповіданє.)

Та то єго властиво такъ только прозвали Довба-
нюкомъ за те, що все ходивъ въ тыхъ шляхоцкихъ, не-
збиранихъ, якъ то въ насъ кажуть, выбачте, „довба-
ныхъ“ штанахъ. А звавъ ся єнь властиво Городискій.
Шляхціцъ бувъ, правда, що зъ тыхъ ходачковыхъ, але
фумы шляхецкои только, що хочъ и графови не встыдъ.
Иде того бувало улицею, обшарпане, въ полотнянцѣ два
роки вѣпранѣй, заталапанѣй по колѣна, — хто бы го
не знавъ, то бы му кусникъ хлѣба давъ якъ дѣдови, —
а зустрѣне ся зъ хлопомъ, то надуе ся якъ той индикъ,
идеъ до горы, нѣбы зорѣ лѣчить, тай просто насупро-
тивъ, не вважае на нѣ-на-що. И най но бы поваживъ ся
чоловѣкъ не обминути або подтокою за полотнянку за-
чепити, то такъ зганьбитъ, що й о свѣтѣ не стямимъ ся!

— А ты мудю! А ты хтоне! А ты опрышку! Чи
не бачишь, що я йду, не можешь уступити ся!

Свои люде вже знали тому єго фудулю, то только
всмѣхне ся бувало тай скаже:

— Ну, ну, пане Городискій (якъ бы не сказавъ
„пане“, то крый мати Бога, образити ся на смерть!),
выбачайте за сей разъ, я не хочаю!

И Городискій гордо кивне головою на знакъ, що
перемѣнивъ гнѣвъ на милость, и почалапкае собѣ дальше
улицею. Але коли се лучило ся зъ незнакомимъ, чужо-
сѣльнымъ чоловѣкомъ, то такой неразъ стане, слушае-
слухае Довбанюкова ганьбы, а ту видить, що чоловѣ-
чокъ зовѣмъ ледащо, тай почне кпяти собѣ зъ него.

— Ба, а чому-жь то панъ въ каритѣ четвернею
не йдуть, а только пѣшки по болотѣ чвалають?

— Чекай но ты, чекай, — скрикну на те Довба-
нюкъ, — прийде ще такой часъ, що мы, шляхта, бу-
демо вами хамами ѣздити!

— А бодай то Богъ о тѣмъ не довѣдавъ ся! — смѣ-
всь чоловѣкъ, — а Довбанюкъ ще дужше лютуе.

— Орати будемо вами, такъ! А вашими бабами
волочить, щобъ ты знавъ! Ты гадаешъ, що я жартую?
Чекай только, за два роки Польша буде, побачишь!

Почувши такую бесѣду чоловѣкъ швидко переставъ
смѣяться, зъ якимось острахомъ позирне на Довбанюка
тай мовчки рушае дальше въ свою путь. А Довбанюкъ
сплюне тай воркоче собѣ подѣ носомъ:

— Онъ хамы! Якъ собѣ розѣбрали. Забули вже
дисципліну, зовѣмъ забули. Але чекайте лишень, прийде
ще на васъ крика, познаете вы, що хляхтичь, то не
хлопъ! Най но только намъ Польша верне ся!

Дуже часто єнь бѣдолаха ту Польшу згадувавъ.
Тай Богъ єго знае, якъ ему здавало ся: чи тодѣ грушки

на вербахъ рости будуть, чи колачова туча спаде, чи
що? То только выдавалось ему певнымъ, що тодѣ й най-
гѣршому шляхтичеви шо день пушане буде. А тутъ
у него бѣдолахи шо день велика пятниця. Робити, ба-
чите, не хоче ся такъ тяжко якъ хлопови, своихъ до-
статковъ хибѣ только, шо на хребтѣ, ну, а ѣсти треба.
Отъ такъ де саду пильнувати, въ пасѣцѣ роѣвъ догля-
нути (хочъ пчѣлъ дуже боявъ ся и на пасѣчництвѣ не
розумѣвъ ся), подчасъ толоки коло женцѣвъ постояти
або зимою скипѣкъ наколоти та збѣже на млынку про-
вѣяти, — только єго й работы було. А не кличе бу-
вало й до такой нѣхто, то єнь лѣтомъ у лѣсѣ на губы
плентавсь, набере голубѣнокъ, гѣркинь, сыроѣжокъ, на-
кладе денебудъ огникъ тай пече-пече и ѣсть. А зимою то
такъ таки голѣручь зъ хаты до хады волочить ся, посидить,
посопе, побалакае, коли шо дадутъ, то перекусить, а якъ
нѣ, то далѣ плентавсь.

Було въ нашѣмъ селѣ кѣлька богатыхъ шляхти-
чѣвъ, — ще й тески Довбанюковѣ, все Городискій, хочъ
и не своики. То тѣ вже зглядѣ мали на него. Лѣтомъ
до работы запрошуютъ, и зимою не забувають. Не знаю,
чи тамъ яка змова мѣжь ними була, чи шо, досыть, що
коли Довбанюкъ у нихъ не сидѣвъ и не stravувавъ ся,
давали ему лигуально*) шо тыждня по гарцови яч-
мѣнной муки. Мы дѣти бувало смѣху маємо. Скоро
только субота вечѣръ, мѣй Довбанюкъ нѣчого нѣкому
не кажучи бере мѣшочокъ за ремѣнь тай у село. А мы
такожь нѣчого не кажучи тай за нимъ.

— А вы куды, колодачики? (Всѣ дѣти у него зва-
лись колодачики).

— Та такъ собѣ! Бѣжимо послухати, ѣдки псы
гавкають.

— Дамъ я вамъ пѣсѣвъ! — И єнь грозивъ намъ
пальцемъ. Дуже, бачите, не любивъ, коли хто за нимъ
наглядае, шо єнь робить або куды ходить. А намъ
только того треба. Хоча бъ и на конецъ села пробѣга-
тись, щобъ только Довбанюка подразнити. И якъ то вже
єнь звивавъ ся, черезъ плоты скакавъ, въ кукурузы
та въ колоніѣ ховавъ ся, щобъ только змилити насъ,
щобы мы не знали, въ котру хату єнь заходить. Та
куды тобѣ сховати ся передъ чотырма парами всевидю-
щихъ дитячихъ очей! Куды єнь, туды й мы за нимъ,
а все кричимо:

— Пане Городискій! Гепъ-гепъ! Пане Городискій!
Гепъ-гепъ!

— Ну, ну, — воркоче єнь, — гепну я тебе одного
зъ другимъ, лишъ ты не йди ми зъ очей!

А коли вже дѣстане свѣй гарчикъ ячмѣнной муки,
зъ хаты выходитъ тай просто на улицу. Анѣ гадки по

*) Лигуально = регулярно.

за плоть скакати. Самою серединою суне, и борони Господи до него подступити! Тай просто до нашої хаты. Зъ моимъ татомъ бнз якийсь давний знакомый бувъ, ну, тай пасѣка у насъ, садъ, — досыть що все бнз любивъ пересиджувати у насъ, коли де инде дѣла не мавъ. „Ту мое припинившице, — каже бувало, — поки не проженете“. И скринька его зъ шматемъ у насъ въ коморѣ стояла. Навѣтъ горнець свѣй и ложку зельзну въ той самѣй скриньцѣ мавъ. Такъ ото бнз въ томъ горшку що дня у насъ собѣ лемѣшку варивъ зъ тои муки. Зварить бувало, водою розпустити тай сербас. Мама не вытерпѣла, капнуть ему молока до тои бевки, а бнз одверне ся, нѣбы не бачить, щобъ не потребувавъ дякувати. Не любивъ, бачите, виду показувати, що хтось ему ласку робить, а вже попросити кого о що — радше зъ голоду згине! „Що то, — кажуть бувало мама, — шляхецька манерія!“ Тай байдуже собѣ, привыкли до старого Довбанюка.

Та отже послухайте, яка то старої головы на старѣсть дурниця вхопила ся. Недѣля була, деє такъ передъ Петромъ, саме того року, якъ то тота польска рухавка въ Варшавѣ счинила ся. Газетъ у насъ тодѣ нѣмакихъ не було, а такъ только глухій вѣсти помѣжъ народомъ ходили, що „Польша буде“, що „Поляки придуть, хлопѣвъ будуть рѣзати“, або що найменше „панщину завернуть“. Хлопы дуже похнюпились, а шляхтичѣ мовъ на дробджжахъ росли. А що вже нашъ Довбанюкъ, такъ той неразъ и крѣзь сонъ кричавъ: „Чекайте но вы, хамы, скоро Польша буде! Мы вамъ!“ Одъ самой весны ходивъ якъ загорѣлый. До работы нѣякои хочъ его рѣжъ, то не пѣде, а хочъ бы й пѣшовъ, то що зъ него за работа. Най тамъ собѣ роѣ летать, куды ихъ Богъ провадить, най костогрызы черешнѣ обѣдають, най пастухи весь плѣтъ на огонь поломають, най каня всѣ гусята побѣ, — бнз анѣ не бачить анѣ не чує нѣчого, — адже швидко Польша буде! То й не дивниці, що поки що до чого, а нашъ Довбанюкъ таки порядно зъ голоду млѣвъ. На его лихо й губы того року не зродили и рыба не ловила ся, — якъ бы не той гарчакъ ячмѣнной муки, що ему що суботы тески давали, то бувъ бы Довбанюкъ таки не дочекавши Польщѣ зъ голоду погнѣвъ. Мама прогудувати его не могли, бо й у насъ дѣтей було досыть а передновокъ тяжкій вышавъ. Але Довбанюкъ байдуже собѣ: чимъ тѣснѣйше коло него, тымъ дужше бнз за своею Польщею вбиває ся.

Сидимо мы отакъ на приспѣ зъ полудня: тато, ще кѣлька сусѣдѣвъ и мы дѣти, а Довбанюкъ на сѣнѣнѣмъ порозѣ лемѣшку ѣсть, таки зъ горшка, не розпущену. Пожурились нашѣ газды передновнокомъ, а далѣ на повстанѣ зѣйшли, розказують, що хто на ярмарцѣ чувъ або бѣдъ чужосѣльныхъ.

— Кажуть, що щось Маскаль замагає, — бовкнувъ одинъ.

— Хто то каже? Хто смѣе казати? — ажъ скрикнувъ Довбанюкъ зѣрвавши ся зъ порога и кинувши до горшка своею зельзною лыжкою.

— Ой, пане Городискій, круто зъ вашою Польщею. Тамъ, повѣдають, Маскаль повстанцѣвъ якъ рыбы въ саку ловить, а котрыхъ зловить, то зъ тыми таке робить, що бувъ-бывъ когутъ, а потому збѣставъ каплуномъ!

— Дурнѣ повѣдають, а ще бѣльшій дурнѣ слухають!

— Ну, та мы власне по тихо собѣ шептали, чтобы вы не потребували слухати.

Зновъ регѣтъ. Довбанюкъ ажъ почервонѣвъ зо зло-

сти, але не сказавъ нѣчого, только сѣвъ назадъ на порѣгъ и взявъ ся зновъ до своего горшка зъ лемѣшкою.

— Отъ дармо-сте пана розгнѣвали, — передразнює одинъ газда. — Хто знає, може онъ завтра Польша буде. То-то будете въ ярмѣ ходити, що ажъ гей.

— Га, якъ въ ярмѣ, то въ ярмѣ, — одказує другій. Але я такъ гадаю, що панъ Городискій не будуть такій, покажуть свою велику ласку для насъ, дурныхъ хлопѣвъ.

А Городискій нѣчого, только сопе та ячмѣзну лемѣшку уплѣтає. Коли въ томъ собаки загавкали а зъ сусѣдного закаулка роздавъ ся мовъ цациный бекъ, тонкій голосокъ:

— Горшки друтовѣць мамо-о-о-о!

— Агій, сказивъ ся, та въ недѣлю горшки дротує! загомѣли газды

— Препрашамъ, я семъ завтра подротую, а нынѣ только шукаемъ, де семъ проночую, — одозвавъ ся зъ за плота такій самый цациный голосъ дротаря.

— Чи бачъ, який хитрый! Ну, ходи сюда, ходи, — сказали тато и вказали дротаревѣ перелазъ.

Дротарѣвъ у насъ въ ту пору дуже радо приймали, бо дротарь все одно що газета, про всяку причину розкаже. Бувало повна хата людей найде, якъ на комѣшню, а бнз собѣ на лавѣ засяде, та „семъ“ та „лемъ“ — и плете, що слина на языкъ наверне, а люде ажъ роты порознимають, та только ахають. Тай волочилось тыхъ дротарѣвъ богато, що кѣлька день все якийсь новий. Чутка йшла навѣтъ, що ихъ навмысене пѣдсылаю. Одинъ казали, що паны пѣдсылають, чтобы хлопѣвъ бунтували, а другій казали, що урядъ пѣдсылає, чтобы пантрували, чи хлопы справдѣ не бунтують ся.

Такъ и сей дротарь. Перелѣзъ на подвѣрѣ, привитавъ ся зъ газдами тай сѣвъ на приспѣ. Спочиває. Газды его розпитують, бнз нѣчого, — слово-двѣ скаже, тай сопе. За невелику хвилику вже одкисъ по селу чутка пробѣгла, — пѣвъ подвѣрѣ людей насходило ся, новинѣ послухати. Тодѣ мѣй дротарь якъ не розбалакаєсь. Зразу затинає и „семъ“ и „лемъ“, плѣвъ щось таке, що мара знає що, а далѣ почавъ чисто по польски, тай вже не про що, якъ только про повстанѣ. Почавъ розказувати, якъ то повстанцѣ бують Москаля, якъ Французъ и Англикъ туй туй уже Полякамъ на помѣчъ выступлять, якъ и нашъ цѣсарь нѣчого противъ того не має, щобъ Москалеви курты скроити, якъ то де инде и хлопы до повстаня йдуть а паны хлопамъ не лишъ панщину, але й усѣ лѣсы и пасовиска дарують.

— *Pójdźcie, ludzie, pójdźcie!* — говоривъ бнз. — *Ojczyzna woła! Słuchajcie piosneczki!* — Тай затыгнувъ своимъ цацинымъ голоскомъ:

Stój, wrogu, stój,

Bo nie ustał bój!

Спѣвавъ пѣдскакуючи, крутячисъ на одной ногѣ, помахуючи въ одной руцѣ звоємъ дроту, а въ другой тымъ шиломъ, що горшки править. Люде слухали, дивились якъ на комедію, деякі смѣяли ся, жѣвки хрестили ся. А коли дротарь закончивъ свою пѣсню страшными словами:

Powiesimy was po parze,

Czynownicy, dygnitarze!

То всѣ выбухнули голоснымъ реготомъ, такъ кумедно вертѣвъ ся та перекиривлювавъ ся дротарь.

— *Pójdźcie, ludzie, pójdźcie!* — приговорювавъ бнз дальше. *Pokażcie, że wy wierne polskie dzieci!*

— Та брешеш, козячий сыну, — сказавъ на те зъ добродушнымъ притискомъ одинъ газда, — бо мы анѣ не дѣти, анѣ не польскі!

— Дротарю, я иду зъ тобою! — роздавъ ся наразъ рѣзкій, могучій голосъ. Веѣ озирнули ся и ахнули. На порогахъ сѣнешнихъ дверей стоявъ Довбанюкъ зъ горшкомъ недоѣденой кулешѣ въ одній а зельзною лыжкою въ другій руцѣ и не зводячи очей зъ дротаря грозивъ, бачилось, цѣлому свѣту.

— Я иду зъ тобою, чуешь, дротарю! — повторивъ бнѣ ще разъ. — А ихъ не кличь, се хлопство нѣчого не розумѣе!

— Довбанюку, — скрикнувъ ему мѣй тато, забувши навѣтъ утѣтулувати его паномъ, — чи ты стѣкъ ся, чи тобѣ що такого?

— Мовчѣ, хаме! — гримнувъ Довбанюкъ, кинувши на тата такимъ неописано згѣрдымъ поглядомъ, якого я зъ роду не бачивъ и бачити не буду. И не кажучи бѣльше нѣчого бнѣ обернувъ ся, пѣшовъ до коморы, бѣмокъ свою скриньку, вложивъ до неѣ свѣй горнець до половины повный лемѣшки, положивъ таки необтерту лыжку, замѣкъ скриньку, сховавъ ключъ въ сѣнехъ пѣдъ ступу и взявши въ руки палицю, вийшовъ на подвѣре.

— Гурра, — повитали его люде грѣмкимъ окликомъ.

— Отъ козакъ, — разъ козакъ!

— Оперезавъ ся, зовсѣмъ збравъ ся.

— Хоть до повстаня, хоть у просо виробцѣвъ пуджати!

Мовъ градъ сыпали ся насмѣшки на Довбанюкову голову. А бнѣ нѣчого собѣ. Взявъ дротаря за-пѣдъ-руку, навѣтъ не поклонивъ ся нѣкому.

— Гей, музики войсковон! Зъ парадомъ провести пана капітана! — крикнувъ хтось, и за хвилию де не взялась юрба хлопцѣвъ зъ цебриками, нецками, скѣпцями; другій по при нихъ зъ патыками, тай лупъ-цупъ, трахъ-тарыхъ, — тарабанять що силы! Я й самъ — тямлю якъ нынѣ, — лупивъ по цебрику, що трохи дно не выбивъ. Крикъ, гвалтъ, гармідеръ! А за бандою друга купа йде — парубки, газды, та ревуть-ревуть:

Пристань Юрку до вербунку,
Будешъ ѣсти зъ масломъ курку!
Будешъ ѣсти, будешъ пити,
Довбенъками в... бити!

Ну вже, одно слово, зъ знатною парадомъ проводили мы Довбанюка ажъ за село. А бнѣ нѣчого, пѣшовъ, навѣтъ не подякувавъ.

Минули жнива, — за Довбанюкомъ и слухи загули. Мовъ у воду канувъ. Уже люде й смѣяти ся перестали. Ажъ ось на першомъ Матки зновъ якось такъ выпало, що у насъ на присѣпѣ народу збѣрало ся чимало. Сидятъ, балакають. Коли наразъ глядимо: лѣзе щось улицею, обдерте, згорблене, скулене, ледво ноги за собою тягне. Тай ноги лешскій: подрапаній, покровавленій по самый колѣна, бо якъ разъ тѣлько до колѣнъ останки штанбѣвъ досягали. Лѣзе просто на наше подвѣре, наближаєсь, знімає зъ головы щось нѣбы лопуше лыкомъ повязане... Господи, та се-жъ бнѣ самъ, Довбанюкъ!

— Юрку! Пане Городискій! Чи то вы? — скрикнуло разомъ до него кольканайцятѣ голосѣвъ. Але въ жаднѣмъ голосѣ й тѣни насмѣшки не було.

— Я, — бѣповѣвъ коротко Довбанюкъ и, здавалось, зъ послѣднимъ напруженемъ своихъ силъ выпростувавъ ся и гордо пройшовъ крѣзъ товпу обступившихъ

его людей. Веѣ до него зъ запытаннями: а що? а якъ? а де? а куды? а коли? а бнѣ анѣ слова. До сѣней, та пѣдъ ступу, та до коморы, та до своихъ скриньки. Бѣмокъ и першимъ дѣломъ ханъ за горнець зъ лемѣшкою та за зельзну лыжку! Горнець бувъ повный и лыжка була повна — але плѣснятины. Ему байдуже. Немовъ нѣчого й не бывало сѣвъ на той самый сѣнешный порѣгъ, здрацавъ плѣсень та якъ почне ѣсти, якъ почне!... Люде обступили его довокля и цостовѣли.

— Бѣдный чоловікъ, два мѣсяцѣ нѣчого не ѣвъ!

На силу мама вырвали ему зъ рукъ заплѣснѣлу лемѣшку та дали теплого борщу, пирога, молока. На силу попоѣвъ и прийшовъ до себе. На силу розговоривъ ся.

— Та де-жъ вы були?

— А дѣдько знає. Десь на границі.

— Та що-жъ вы робили?

— А дѣдько знає. Якійсь дубы тягавъ. Було насъ дванайцятѣ. Якійсь панъ заставивъ дубы тягати зъ одного боку границѣ на другій черезъ лѣсы та нетры. Тягати каже, а ѣсти не давъ. Тягали мы, тягали, а далѣ взяли тай втекли.

— Та куды-жъ вы ходили такъ довгий часы?

— А дѣдько знає. Найбѣльше лѣсами.

— А нѣхто вамъ нѣчого не казавъ?

— Нѣ, нѣхто. Я гадавъ, що хочъ арештують та цюпасомъ до села бѣдошлють, — отже не хотѣли.

— Ну, а въ повстаніи вы були?

— А дѣдько знає, — здає ся, не бувъ.

— Ну, а Польща буде? — вырвалось у когось миниволь. Довбанюкъ и голову понуривъ. Мовчавъ, мовчавъ, а далѣ збравъ ся, тупнувъ покалѣченою ногою до землѣ та на цѣле горло якъ не крикне:

— А най имъ усѣмъ тристѣнный дѣдько матѣрь мучить!

Иванъ Франко.

ГОРЕ ПОЕТА.

Люде добрій, пожалѣйте
Бѣдолашного пѣнту,
Що бѣдъ горя, бѣдъ наруги
За слѣзми не бачить свѣту!
Розкажу вамъ все: учора
Я пѣшовъ собѣ въ крамничку,
Щобъ на вечѣръ запасти ся,
Лоѣву купити свѣчку.

И гидкій, поганый крѣмарь
(Чи бува' що въ свѣтѣ гѣрше?)
Увернувъ менѣ ту свѣчку
У мои чудовій вѣршѣ!
Одъ зневаги, одъ досады
Не заснувавъ я цѣлу нѣчку...
Якъ! въ мою поему давну
Лоѣву ввернути свѣчку!

Ту поему вѣршъ по вѣршу
Я складавъ старанно, пильно
Перелѣчувавъ трошеъ,
Розмѣривъ ихъ такъ усильно;
Розкуѣдывши волосе
Не одну писавъ я нѣчку, —
И въ чудовую поему
Лоѣву ввернули свѣчку!

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Я скінчивши ту поему,
Самъ оди́сь є́ в цєнзуру,
Самъ прода́в є́ в книгарню,
Самъ продержавъ корректуру.
Я за не́ одъ выдавця
Маю по шагу за стрѣчку, —
И вѣ таку поему дивну
Ло́ву ввернути свѣчку!

Нѣ, не можу бо́льшє терпѣти
На землѣ неправды злои!
Най же смерть мене сховає
О́дъ наруги навѣснои!
Напи́шю остатній вѣршъ,
Та то́дъ изъ моста вѣ рѣчку.
Боже! Вѣ дивний мой вѣршъ
Ло́ву ввернули свѣчку!

Напи́шю я вѣ заповѣтѣ:
Най сховають мене в полѣ,
Най высокій хрестъ поставлять,
Щобъ видѣ́сь по всѣмъ роздолѣ.
На хрестѣ-жѣ на вѣчний споминъ
Мѣдну най прибу́ють табличку
И напишуть: „Вѣ єго творы
Ло́ву ввернули свѣчку“.

Ки́ївъ, 6. сѣчня 1886.

В. Сивенкій.

ЧАРОВНИЦЯ.

Я вѣ чары вѣривъ вже давно,
О́дъ нихъ я сокотивъ ся,
И на кошавыхъ бабъ старыхъ
Нѣколи не дививъ ся.

Я зъ „Гриця“ знавѣ, що кожда
Вдова чи молодиця
Гядка, лиха та злющая —
Правдива чаровница.

Такъ думавъ я — ажъ ось попавъ
У руки чаровницѣ,
Що вѣ неи очі такъ блищать,
Якъ у ночі збріницѣ;

Що вѣ неи личко — рожѣ цѣтѣ,
А станѣ, якъ та тополя,
А губовки, якъ ягѣдки,
Калина середѣ поля.

Якъ слово скаже, то здаєсь,
Що соловѣй себе́че, —
Ажъ бѣдне серце вѣ груди бєсь,
Мовъ рыбка вѣ сѣтї-сь мечє.

Чаруй мене! бо я попавъ,
Дѣвчино, вѣ твои руки!
Хочъ труты дай, — усе знесу
И рай, и пекла муки!

Данило Млака.

Весна вѣ украиньскѣмъ селѣ.

Та хоть крѣзь сонъ подивлю ся
На ту Украину.

Т. Шевченко.

I. Говѣне и сповѣдь.

Отъ уже й євдокіи минуло. Настали Сѣроки (40 мученикѣв, 9. Березозоля). Незабаромъ и Теплого Олекс. Потеплѣло. Третій тыждєнь посту.

Старі дѣды та бабусѣ, що мають звичай у пѣстѣ двѣчи говѣти, одговѣлиси ще на першѣмъ тыжднѣ. Теперѣ говѣють тѣльки дѣтвора, дѣвчата та молодицѣ. Матушка попадає набирас до себе у дѣмъ цѣлый натовпъ, и они за душѣ спасєніє сповняють їй по господарству деякія требы: дѣвчата и жѣнки мьють и прибирають у горняцяхъ, прядуть призапасєні матушкою куделѣ, дѣтвора пѣдъ приводомъ старої поповои тєшѣ скусє пѣрє. Пань-отець у церквѣ объявивъ, щобъ усѣ говѣйники зъ другого села*) заразъ же пѣсля службы Божєи йшли до нѣго поробитисѣ матушцѣ, хто чимъ здолѣ.

„Она васъ погодує, а вы їй де у чѣмъ пособите. А те розбѣдетєсь по селу, та тѣльки грѣшити будете“ — наставляє бнѣ говѣйниківъ.

Спѣшно, швидєнько одчитавъ батюшка часы, бо матушка напутєствовала єго припоминкомъ, присылати швидше говѣйницѣ, щобъ не простигъ у печи окрѣпъ, наготовлений за для золеня зббранои у стирку бѣлизны.

У пятницю тѣльки пѣсля обѣднѣ понавѣдались у своє село до домбвокъ, щобъ прибратисѣ до сповѣди, попростати ся зо своимъ та узяти кѣлька шагѣв на проскурку, на заплату батюшцѣ за сповѣдь, дякови за молитву, та титарєви за вино. Та ще на свѣчєчки, якъ хто не має своихъ, насуканыхъ зо свого жовтого воску.**)

Попробиралисѣ говѣйники; понавѣдали чистіє сорочки, дѣвчата позапѣтувались у дрѣбушки, повывязувались хустками,***) пообгортувались картатыми плахтами. Малымъ дѣвчаткамъ неслухняніє космики не одрослого ще волося матерѣ позапѣтали, всучуючи кѣсники у тонєнкій кѣски и те-жѣ позавязували хустками. Малымъ хлопчикамъ вѣ бѣлї, а инѣдъ новї ще, не гараздъ выбѣленого полотна сорочки сестры позатыгали вѣ комѣрники червоної застѣжки; пошували ихъ у великіє чоботы и на дорослыхъ шитїє свитки и полушубки. Молодицѣ позавѣрчувались у выкатанїє круглымъ камѣнцемъ намѣтки****) по верхъ парчовыхъ очѣпкѣв, щобъ стати до причастї, якъ слѣдъ хозяйцѣ, мужєвѣи жонѣ, а не якою небудь салдаткою

*) Церкви бувають не у во всякому селѣ. Невеличкихъ кѣлька селѣ становлять одну парашєю.

**) У кого є бжолы, той не купує у церквѣ свѣчокъ, а робить ихъ самѣ. За для сѣго надѣ выгорнутымъ на припѣчокъ жаромъ розминаєть ся вѣскъ и наминаєть ся на нитяный гнѣтъ — се зветъ ся сукати свѣчки.

***) Зимомъ и постомъ дѣвчата головы повязують зложєными поясомъ хустками, не прикрываючи тѣльки верхъ головы и выпускаячи зъ пѣдъ хустки косы, коли они не зложєні на тѣмени. Хустки вивязують такъ, що зъ переду здають ся молодицями зъ повязанымъ очѣпкомъ. Се-бѣ то значить — дивѣть ся на мене, яка зъ мене молодица выйде! Молодѣсть знимаєть ся до старости, старѣсть хоче здаватисѣ молодѣстью!

****) Намѣтка, або серпанокъ — тонка прозора тканна мало выбѣляна, инѣдъ буває зъ шовку сирцю, складаєть ся поясомъ вѣ кѣлькоро, вѣ 3—4 цалѣ завширшки и выкатуєть ся камѣнцемъ. Камѣнець — зъ самого поганого шкла куля 5—6 цалѣв вѣ дїаметрѣ. Теперѣ уже нема ихъ въ продажї.

або покриткою. Попростились зо своїми и въ перше, и въ друге, и въ третє, и отъ купоу йдуть по шляху, обминаючи по снѣгу дорожнї калюжѣ и проталу зъ пѣдъ снѣгу грязючку. Пои́дтыканї-довгї воды батьковскихъ и материнскихъ свитокъ у пѣдростковъ, высоко пѣд-смыканї мереженї подѣлки пѣдтычокъ у дѣвчатъ и мо-лодицъ, хистко придержують ся заднї рясы одежѣ, щобъ не закаляти еи заболотяными чобѣтьми. Лицемѣрною со-крухи, девоци́и не видно на нхъ обличяхъ. Пѣсля тижд-невого стоянїа и сидѣнїа у поповѣй лекариѣ, де тѣльки цѣкавенька салдатка Горпина осмѣлювалася заговорю-вати зъ поповою тещею, радѣсно имъ оглядати себе и другихъ у святковѣй одежи, пройтись на свѣжѣмъ здо-ровѣмъ повѣтрѣ и зознавати, що уже конецъ сього ду-ховного одбутку — говѣня.

Церква одперта. По-би́ля дзвѣнницѣ примости́лася зъ ночовками бубликовъ пономариха. Бублики зъ танои непетлѣваною муки, та за те-жъ за шага можна купити ихъ ажъ три, а за яйце чотыри. Тѣ, що вже поспѣва-дались, стоять на папертѣ по-би́ля дзвѣнницѣ. Деякї зъ дорослыхъ, а дѣтвора усе, жують бублики, бо вже пѣсля вечернѣ ѣсти не можно. Понамѣтаний по пѣдъ церквою и по пѣдъ парканомъ цвинтаря снѣгъ увесъ утопаний, проштурханий чобѣтьми, забрызканий гря-зею, котру значали зъ чобѣтѣ. Тѣ, що входять у церкву, набожно хрестять ся. Се такї, що ще не спѣва́дались. Людей мало въ церквѣ. Де хто стоить по-пѣдъ-стѣнно, деякї посѣдали у трапезѣ. По-би́ля лѣвого крылосу сто-ять купкою, степенно, поважно. По за тымъ крылосомъ по збѣчъ пѣвно́чныхъ вратъ на дзиглику возсѣдає свя-щенникъ и тутъ же стѣлецъ накрытый старенькою ху-стиною, а на нѣму лежить хрестъ и циньова терѣлочка, а въ нѣй мѣднїй грошѣ. Набожно хрестючися пѣсля трохъ поклонѣвъ, пѣдходятъ говѣйники до батюшки спо-вѣдаться. Бѣльше все жѣнки, чоловіковъ мало. Дѣвчата по показу батюшки пѣдходятъ спѣвѣдаться по двѣ, по три, стуляють ся головами пѣдъ епитрахиль, и одбравши одпусть своимъ грѣхамъ, засоромлѣнїй, зачервонѣлїй, не тямлючи, якъ то кажуть, куды очї дѣти, хрестять ся. Пѣдростки, дѣтвора, спѣвѣдають ся цѣлыми купами, по пять, по сѣмъ. Инше й перехрестить ся забуде, та вже хто зо старшихъ нагадає. Якось тамъ перехрестившись, або поклавши два три поклоны, они зъ топотомъ, пѣд-вольѣкаючи важкї чобѣты, заразъ же выходять на цвин-тарѣ ѣсти бублики або розглядати дзвѣнницю, одкѣль зганяє ихъ пономарь, що понюхавши табаки забираєть ся дзвонити до вечернѣ.

Скоро усе́ посунули въ церкву, де вже дякъ чи-тавъ часы и по суставамъ пальцѣвъ руки выльчувавъ сорокъ разъ „Господи помилуй“. Батюшка доспѣвдує о-станнѣхъ говѣйникѣвъ. Отъ и кѣнчивъ спѣвѣдъ. „Господи и владыко живота моего“ — на ходу прорѣкає свяще-никъ и усе́ кладуть усердно поклоны. Въ церквѣ душно и у трапезѣ сливе зовсѣмъ темно. Слѣпуючи мигтитъ восковый огарокъ передъ образомъ Св. Миколая, ти-тарѣ те-жъ прильпивъ до своєї канторки свѣчку и лѣ-чить мѣдаки, установлюючи стовпчиками шага, копѣйки и гривнѣ. У намѣтнымъ образѣвъ свѣту бѣльше: тамъ сяють свѣчечки, а надъ царскими вратами мигтитъ нев-гасающая лампочка. Постаѣтъ переднѣхъ людей освѣтля-ють ся якимъсь червоноватымъ свѣтломъ, а всѣ заднї говѣйники тонуть у темрявѣ. Дѣтняный, кожушаний за-пахъ, пануючий у трапезѣ, поблише до ѣвтаря змѣшуєть ся зъ ладановымъ куromъ и зъ медовымъ запахомъ воску.

Усе́ке молитъ ся по своему, нѣякъ не розбираючи того, що читає батюшка и дякъ. Всѣ якїсь хмурї, сте-пеннї, поморенї; хлопчикѣвъ, що почали було стѣ-вѣхъ ся, хтось зо старыхъ сумаряє, погрозивши паль-цемъ. Сумно якось, моторошно. Отъ и скѣнчилась ве-чѣрня, и часы, повечерїє и молитва по спѣвѣдї, титарѣ и дякъ обѣшли всѣхъ зъ кашпучкомъ и зъ тарѣлочкою. Выходять зъ церкви. На дворѣ вже темно и говѣйники розходятъ ся по селу до знакомыхъ и родичѣвъ на но-чѣвку.

Задзвонили рано, ще темно. Спѣшно якось пѣдхо-дять до церкви говѣйники, наче своимъ поспѣхомъ хо-тятъ ускорити церковну ѣдправу. Купують проскурки у тѣи-жъ, що продає бублики, пономариха, старои вдовы поклѣного пономаря. Пѣсля заутренѣ подають на ча-сточку проскурки зъ книжечками. Усе́ якїсь приспѣшенїй, жвавѣйшїй. Пѣдростки выходять зъ церкви и пустують на папертѣ. Пѣсля отченашу говѣйники заворушились: бють поклоны, складають по-пѣд-стѣнно де-яку збутню одѣжъ, хустки, проштовхують ся прикладуватись до о-бразѣвъ, прибирають малыхъ дѣтей; де-якї простують до тыхъ, зъ кимъ ще не попросились и киваючи голо-вами опрощують ся: — „Простѣть мене!“ каже одно — „Богъ простить!“ ѣдновѣдає друге. — И въ друге про-стѣть! — Богъ простить! — И въ третє! — Богъ про-стѣть! — Простѣтъжъ же и мене! — Богъ простить и въ друге, и въ третє! — и такихъ опрощанникѣвъ чи-мало по церквѣ. Малї дѣти пѣднѣтї на руки тѣльки озирають ся, а деякї починають плакати. Ажъ ось рѣзко чиркнула завѣса кѣльцями по прутѣи, царскї врата одкрылись и посередѣ затахаючого шовкѣи чобѣтѣ про-возносить ся „Со страхомъ Божиимъ и со вѣрою при-ступите!“ Священникъ зъ дарами выходить зъ ѣвтаря до ступенѣвъ передъ иконостаснымъ помостомъ. Усе́ по-натовпи́лись до священника; на рѣжнї лады, хто шепочучи, а хто дзвѣнко одрубуючи, повторяють за попомъ молитву „Вѣрую, Господи“. Набожно зложивши на-въ-хрестъ на грудяхъ долонѣй, пѣдходятъ спасенники при-чащатись, пѣсля чого хрестячися, ѣдходятъ у трапезу або й зовсѣмъ выходять зъ церкви. Малыхъ дѣтей, а осо-бливо хлопчикѣвъ до причастя пѣдносять дѣвчата, зата-юючи грѣшный помысль о тѣмъ повѣрѣ, що така дѣвка, котра у пѣсть пѣднесе трохъ дѣтей до причастя, у сѣмъ роцѣ буде выдана замѣжъ. Скѣнчивъ батюшка прича-щать, замѣвъ на крылосѣ дякъ разѣвъ десять або и бѣльше просѣвѣвавши „Тѣло Христова прїимите“, и спѣшно кѣн-чить ся служба Божя. Спасенники радѣсно йдуть до дому. Ранне ясне сонце ще не вспѣло въ повнѣ розб-грѣти стиснуту въ ночи приморозкомъ проталу землю и криштальями вкрытї калюжѣ розтопѣлого снѣгу. Легко йти якъ по сухому, легко на душѣ у спасенни-ковъ сповнившихъ духовный обовязокъ.

Усе́ дорослї чоловіки говѣють по приказу панѣ-отця на пятѣмъ або й на шестѣмъ тижднѣ. Тодѣ они, спасаючися, де що пообгороджують у поповому ѣбѣстѣ, справлять старый хлѣвецъ, посядають у буртѣ гнѣй, поприбирають на току, а то, якъ що буває весняный заморозокъ стисне землю, або якъ що она вспѣе гараздъ просохнуть, то й помолотять де що не змолочене. Швець Янко поѣдмѣтує та посоюзить деяку обувь; кравецъ Не-чипѣръ полатає попѣвскихъ наймитѣи и наймичѣй деяку одежу, а то й нове що пошив.

Горисъ П-скїй.

(Конецъ буде.)

БЛАГОСЛОВИ БОЖЕ!

Благослови Боже весь людъ мой единый
Вкраину широку мою,
Вкраину далеку, вдовицю бездолну,
Сиротску Русь — Неньку святу!

Благослови Боже высокій могилы,
Що вкрыли вкраинських синівъ,
Князівъ и гетьманівъ, що насъ боронили,
Що били тьмы й ложъ рабівъ.

Благослови Боже — на день воскресеня
Мой тихий, мой ширый весь людъ,
Най бнѣ процвітає, най бнѣ покрѣпає
И сердце и душу и грудь.

В. Масляк.

КОРОТКА ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОЙ.

Написано Омельнім Огоновскій.

ПЕРІОДЪ ДРУГІЙ.

(Дальше.)

Литература церковна.

Хоча церковь не дбала на порушення своїхъ правъ
бдѣ ханівъ татарскихъ, то однако не була она забороню
мъ духового життя своєї паствы, бо ієрархи не сіяли
свѣтломъ науки, а единый розсадникъ тогдѣшньої про-
свѣты, печерскій монастирь, бувши розрушенийъ Тата-
рами, лежавъ въ руинахъ звышъ ста лѣтъ, поки Кіів-
скій митрополитъ Кипріянь при концѣ вѣку XIV. не ве-
лѣвъ одновити его стѣнъ. Тогдѣ-то самій духовній грамо-
тѣлюбывали ся въ книгахъ казаныхъ церковю и не-
зрячимъ свѣтскимъ братьямъ читали ті фантастичні
творы, що основувались на мудрости византійской.
Справдѣ, ті книги подобались чи-мало людови неграмот-
ному, бо передъ его очима розкрывали свѣтъ чудесный
зъ тайными дивами. Одаткъ простый людъ розвивавъ
сю заказану литературу своимъ ладомъ, вытворяючи
собѣ свои гаданя, заклинаня, молитвы и т. и. Були
вправдѣ грамотѣи деякі, котрі хотѣли подати своимъ
землякамъ якісь позитивні вѣдомости, але ихъ труды
не були самостійні и не визначувались яснимъ выкла-
домъ даного предмета. Сюды належить именно Дмитро
Зоографъ,¹⁾ що бувъ вѣдай священникомъ и перело-
живъ около 1385. р. зъ грецкого на церковно-славян-
скій языкъ поему византійского писателя Георгія Пи-
сида (що живъ въ VII. вѣцѣ) підъ заголовкомъ „Шестъ
дней творенія“ або „Похвала къ Богу о сотвореніи всей
твари.“²⁾ Поема тота була писана въ ямбахъ, Зоографъ
же зладивъ свій перекладъ прозою. Симъ перекладомъ
подавъ бнѣ письменнымъ людемъ того часу деякі вѣ-
домости о природѣ.

¹⁾ Ζωγράφος, слово грецке, значить „маляръ“.

²⁾ Побѣла рукописи библиотеки синодальной въ Москвѣ вы-
печатавъ Буславъ деякі урывки сего твору въ Историч. Хри-
стоматин, стор. 915—921.

а) Писатель.

1. Кирило II. Изъ лѣтописи Волинсько-Галицком
можѣ дбзнатись, що Кирило въ 1241. р. бувъ „печатни-
комъ“ галицкого князя Данила¹⁾ и оказавъ ему велику
прислугу тымъ, що втихомиривъ ворохобню князя Ростис-
слава, сына Михайла Черниговского, яку той непосидю-
чий князь супротивъ своего воя Данила въ Понизю²⁾
бывъ заколотивъ. Коли-жъ опѣсѣла Данило и его братъ
Василько (1250) побѣлали Кирила въ Царгородъ „на по-
ставленіе митрополія руской“, то вступивъ бнѣ до ко-
роля угорского Белѣ IV., который просивъ его, прими-
рити его зъ Даниломъ. По воли короля мавъ Кирило
такожѣ наклонити Данила, щобы женивъ своего сына
Льва зъ его дочкою; за тую прислугу дававъ Бѣла Кири-
лови безпечный супровѣдъ въ Византію. И дѣйствію Ки-
рило вернувшись въ Русь, намовивъ Данила, подружити
Льва зъ дочкою короля угорского.

Будучи митрополитомъ Кирило (II) старавъ ся ис-
правити обычаѣ духовенства и народу; въ загалѣ роз-
винувъ бнѣ широку дѣяльність въ справахъ церковныхъ
и переписувавъ ся зъ болгарскимъ деспотомъ Яковомъ
Святославомъ (1262), который приславъ ему болгарско-
славянскую рукопись Кормчей книги. Въ 1274. р. Ки-
рило скликавъ церковный соборъ до Володимира За-
лѣского, бо замѣтивъ, що его духовенство потребує ве-
ликой реформы, та що на Руси проявляє ся поганьскій
свѣтоглядъ зъ „играми бѣсовскими“. Зъ собою привѣзъ
бнѣ архимандрита печерского, Серапіона, и поставивъ
его епископомъ Володимирскимъ. На томъ соборѣ отже
установлено 12 правилъ въ дѣлахъ реформы руской цер-
кви и для исправленя обычаѣвъ народу; такожѣ заявивъ
митрополитъ, що славянскій перекладъ Кормчей книги,
що его одержавъ бдѣ болгарского володаря Якова Свя-
тослава, уважає ся автентичнымъ, почѣмъ рускій грамо-
тѣлюб стали текстъ той книги переписувати. Згаданий пра-
вила написавъ самъ Кирило.³⁾ Въ сѣмъ своемъ творѣ
митрополитъ каже, що все нещастя и бѣды, які напа-
дали татарскими навістили Русь, суть карою божою
за грѣхи.

Кирилови приписують ще „Слово на соборѣ архистрати-
та Михаила“, „Поученіе къ потомъ“ и кѣлька иншихъ
творѣвъ меншой ваги. У „Словѣ“ згадує проповѣдникъ
про деякі звичаѣ народні, именно про танцѣ на весѣ-
ляхъ и на вечерницахъ, про погані игры, плесканє ру-
ками и скаканє ногами, про „басни“, се-бѣ-то про устні
переказы, про вѣру въ ворожбу, въ стрѣчу, чиханє та
инші забобоны; — одтакъ заявляє сей книжникъ, що
вже наближує ся конецъ свѣта. Въ „Поученію“ къ по-
помъ⁴⁾ писавъ мѣжъ иншимъ отъ-се: „Разумѣйте, како
духовныя дѣти учить. — Аще ли самъ недоумываєши, спроси
умѣющаго, не стыдися.“⁴⁾ Кирило умеръ 1280. р. въ Пе-
реяславѣ Залѣскомъ.

2. Серапіонъ, архимандритъ лавры печерской, опѣ-
сля-жъ (1274) епископъ Володимирскій, писавъ слова
(поученія для народу), въ котрыхъ живыми барвами
малое сумный образъ неволѣ татарской. Хоча же Се-
рапіонъ звавъ ся свѣточемъ своего часу, то однако не

¹⁾ Полн. собр. рус. лѣтоп. II, 179.

²⁾ Понизе — земля при долѣшнімъ Днѣстрѣ.

³⁾ „Правило о богослуженіи и благочиніи жизни“, выпеча-
тано въ „Рускихъ Достопамятиностяхъ“, часть I, стор. 106—118.

⁴⁾ Порѣви. „Исторія русской церкви. Сочиненіе Филарета,
архіепископа Черниговского“. Москва, 1862. Периодъ II, стор. 39.

бувъ бнъ вольный бдъ забобонбъ. Вычисляючи бо тѣ бѣды, якѣ зъ лихолѣтемъ татарскимъ повалились на Русь, згадуе бнъ про трясеніе землѣ и заявляє, що земля трясе ся по причинѣ нашихъ грѣхѣвъ. Въ однімъ словѣ згадуе про обычаи, бдѣкувати зъ гробѣвъ тыхъ, що втѣпились або повѣсились. Нарбдъ не дозволявъ ихъ погребати, приписуючи имъ пошестъ, пожары та инші нещастя. — До насъ дѣйшло пять „словъ“ Серапіона.¹⁾ — Онъ умеръ 1275. р.

3. Кипріянь. Онъ бувъ родомъ Болгаринъ²⁾ и вживъ ся за молоду вѣдай въ рѣднѣй землѣ. Царгородскій патріархъ Нилъ, посвятивши Кипріяна на митрополита, пославъ его въ Русь въ роцѣ 1376. До 1380. р. пробувавъ Кипріянь въ Кієвѣ, однако по смерти Алексѣя, митрополита Московского, переселивъ ся въ Москву. Тутъ не мѣгъ угодити великому князеві Московскому Дмитрію Ивановичеві, и живъ про-те въ приязни зъ Михайломъ, княземъ Тверскимъ. Побувши бдѣтакъ два роки въ Москвѣ, мусявъ зновъ бдѣхати до Кієва, та ажъ 1390. р., по смерти вел. князя Дмитрія, вернувъ ся въ Москву, де пробувавъ до своєї смерти (1407). Одъ 1390. р. користувавъ ся бнъ титуломъ митрополита всеї Руси. По причинѣ отже, що вчений сей мужъ не довго сидѣвъ въ Русі полудневѣй, не мѣгъ бнъ розбудити духового житя въ Кієвѣ, зруйнованѣмъ нападами татарскими. Онъ привѣзъ зъ собою багато церковныхъ книгъ зъ полудневої Славянщины, именно изъ Сербіѣ, и за-для того ввійшли въ языкъ церковный деякі сербизмы. Мало-що не всѣ важнѣйші рукописи, якѣ до насъ дѣйшли, бдѣносять ся до того часу, коли Кипріянь пробувавъ въ Кієвѣ.

Кипріянь переписавъ своєю рукою *Служебникъ*, зладивъ новий перекладъ грецкого *Номоканона* и написавъ *Житіє Петра*, митрополита Кієвского, который передше живъ черцемъ въ монастырѣ Спаса при селѣ Двѣрцахъ, недалеко Мостѣвъ великихъ, въ нынѣшнѣмъ повѣтѣ Жовківскѣмъ надъ рѣкою Ратою. Кипріянови приписують ся такожъ *посланія* ко духовенству и *прощальная грамота*, котру велѣвъ читати при своѣмъ похоронѣ.³⁾ Впрочѣмъ написавъ статью о *книгахъ истинныхъ и ложныхъ*, де згадуе про „ложніи номоканоны“, се-бѣ-то про книги, заказані церковю. Кажуть такожъ, що бнъ займавъ ся зведенемъ повной лѣтописи рускои, и що лишивъ въ рукописи перекладъ псалтыри. Видно отже, що Кипріянь бувъ трудящимъ книжникомъ; шкода тѣлько, що бнъ лишъ короткій часъ пробувавъ въ Кієвѣ, а то мѣгъ бы бувъ дѣйстно пѣднести просвѣту, заналашчену нападами татарскими.

6) Збѣрники. Литература апокрифична.

1. Кормчая книга. Сея книга служила пѣдставою въ дѣлахъ церковной управы. Кормчая (бдѣ „кормити“, с. в. кермувати, управляти) звалася по грецкі Номоканонъ⁴⁾ и въ основѣ своѣй була зложена заходомъ великого князя Ярослава Володимировича и митрополита Иларіона по взбѣрци грецкого Номоканона. Той же Но-

моканоень бувъ списаний напередъ патріархомъ Іоанномъ Схоластикомъ въ VI. вѣцѣ, почѣмъ въ IX. в. выдавъ его опять патріархъ Фотій. Онъ обдѣляе двѣ части: въ першѣй части находимо правила апостольскі, уставы соборной церкви и рѣшеня св. отцѣвъ церковныхъ; въ другѣй же части бачимо законы власти свѣтской въ справахъ церковныхъ. Одѣтакъ першу часть Номоканона принято на Руси безъ всякихъ змѣнъ; друга же часть улягла рѣжнимъ змѣнамъ, одѣтно потребамъ и окремимъ вимогамъ племенъ славянскихъ.

Кормчу книгу вельми поважано на Руси. Церковна бо управа не ограничалася однимъ тѣлько духовенствомъ та духовными справами; она пѣдчинила собѣ багато справъ житя приватного и хѣснувалася правомъ, судити выступки противъ обовязѣвъ родинныхъ. Въ спорахъ о наслѣдство, въ суперечкахъ родинныхъ тогдѣшній Русины звертались до посредства духовного, а духовенство выдавало свои рѣшеня судові всюды однаково, такъ въ Кієвѣ, якъ и въ Новгородѣ, тому-що всюды у него передъ очима були грецкі законы церковны. Останки поганства, народні вѣруваня и обычаи пѣдлягали судові духовному и пѣдъ впливомъ духовенства уступали единымъ для всѣхъ краѣвъ християнскимъ понятямъ и вѣруванямъ. И такъ Кормчая книга дорѣкае тымъ, котрі послѣдуючи поганьскимъ обычаямъ глядють помочи и порады у чарѣвниковъ, — котрі годують медведѣвъ або иншихъ звѣрѣвъ на забаву простыхъ людей, — котрі вѣрують въ стрѣчу, въ рожаницѣ,¹⁾ и въ вѣдѣмы, що „облаки гонять“. Въ сѣмъ памятнику находимо такожъ згадку про-те, що деякі люде передъ домами своими розкладають огонь и черезъ него перескакують по давному якомусъ обычаю и т. и.

Одна зъ найдавнѣйшихъ рукописей бдѣносять ся до 1280—1282 р., котру пѣсля тексту болгарско-славянського велѣвъ зладити митрополитъ Кирило II. Їѣ зберігають теперъ въ Московской синодальной библіотецѣ.²⁾

2. Пчела. Коли нападами татарскими полуднева Русь обернулася въ пустыню, то въ тяжкѣй недоли народній не було анѣ одного писателя, который бы своими творами загрѣвъ духа землякѣвъ до нової працѣ въ справѣ рѣдної просвѣты. Про-те тогдѣшній грамотѣѣ займались въ бѣльшѣй части лише переписуванемъ давнѣйшихъ книгъ, або зладженемъ збѣрниковъ, въ котрыхъ побѣчь всякой всячины находились особливо умны выскazy давныхъ мудрецѣвъ и бдѣтакъ прислѣвья народній. До такихъ збѣрниковъ належить такожъ памятникъ *Пчела*. Его уложено по взбѣрци пѣдбѣвныхъ грецкихъ збѣрниковъ, котрі списувались уже бдѣ VII. вѣку по рѣздѣ Христовѣмъ. А вже-жъ „Пчела“ въ засновку своѣмъ була ачейже рано звѣстна на Руси, коли по думцѣ деякихъ ученыхъ мужѣвъ користувавъ ся нею Данило Заточникъ, авторъ „Моленія“;³⁾ тѣлько-жъ треба признати, що въ „Пчелѣ“ де-що яснѣйше сказано, нѣжъ въ „Моленію“ Данила. Впрочѣмъ не дивно, що нашѣ предки такъ вельми любовались тымъ збѣрникомъ. Вже самъ заголовокъ заявляє, що „Пчела“ уважалася жереломъ

¹⁾ Чотыри слова Серапіона найдено въ збѣрнику „Златая Цѣль“, а пѣте слово въ збѣрнику Паисіевскѣмъ зъ XIV. вѣку.

²⁾ Деякі гадають, що Кипріянь бувъ Сербомъ.

³⁾ Житіє митрополита Петра и Прощальная грамота находятъ ся въ „Степенной книгѣ“ XVI. вѣку ч. I. Прощальную грамоту замѣщено такожъ въ V. томѣ Полн. собр. рус. лѣтоп. стор. 254—256.

⁴⁾ „Номоканонъ“, есть слово зложено: νόμος = законъ и кано́нъ = правило.

¹⁾ Про „Рода“ и „Рожаницѣ“ гляди въ „Зорѣ“ 1886. р. число 5, стор. 75.

²⁾ „Историч. Христоматія“ Ѳ. Буслаева, стор. 379—385. Порѣви. Н. Калачовъ, О значеніи Кормчей въ „Чтеніяхъ имп. общ. ист. и древн. рос.“, кн. 3. 1847.

³⁾ П. Полевый, „Исторія русской литературы“. СПб. 1872; стор. 48.

всякой мудрости („Книги бчела, рѣчи и мудрости отъ евангелія, и отъ апостола и отъ святыхъ мужъ, разумъ вѣдѣщихъ философовъ“.)¹⁾ Побѣщъ приповѣдокъ Соломона, Сираха, апостола Павла, поставлялись тутъ умный слова Платона, Демостена, Менандра, Александра Великого, Плутарха и иныхъ „вѣдѣщихъ философовъ“, с. е. поганьскихъ мудрецовъ.

3. Златая Цѣпь. Золотыми Цѣпями²⁾ въ литературѣ византийской и латинской звались такіе зборники, що въ нихъ мѣстились мѣсяца, выбранны изъ поясенія писема святого и зъ наукъ отцовъ церковныхъ. Въ русской Золотой Цѣпи находятъ ся не только статьи, переложены изъ текста греческого, але и оригинальный розправы религино-моральны. Для русской литературы „Златая Цѣпь“ есть цѣннѣйшимъ памятникомъ, нѣжъ зборникъ „Пчела“, тому що есть творомъ болѣе самостоятельнымъ и що подекуды являе ся зеркаломъ сучасныхъ обычаевъ и обычайв. Именно важнымъ есть „Слово тѣлого христулюбца“, въ котромъ читаемо, що (въ XIV. вѣцѣ) поганьскихъ обычаевъ придерживаютъ ся не токмо невѣжи, но и вѣжи, попове и книжники. Се бо вѣрують въ Перуна и въ Хорса и въ Мокошь и въ Сима и въ Рѣгла и въ Вилы, ихъ же числомъ три девять сестрыницъ глаголютъ океанни невѣгласи, то все мнѣть боги и богинями. И тако кладывають имъ требы и короваи имъ ломать и куры имъ рѣжутъ, и огнени молятся зовуть его Сварожичемъ, и чеснокоу богомъ же творять, егда же будетъ у кого пиръ, тогда же кладутъ въ вѣдра и въ чашу и тако пють о идолехъ своихъ веселящихся“³⁾ (Перекладъ: „Вѣрують въ Перуна и въ Хорса и въ Мокоша и въ Сима и въ Рѣгла, и въ Вилы, про котры океанний недоумъ кажутъ, що ихъ есть три девять сестрицъ; тыхъ вѣщъ уважають богами и богинями. И такъ кладутъ передъ ними жертвы, и короваи имъ ломать и куры имъ рѣжутъ, и огнени молятся, зовучи его Сварожичемъ, и чеснокъ богомъ уважають, и якъ буде у кого бенкетъ, тогдѣ кладутъ его (чеснокъ) въ ведра и въ чашу и такъ пють въ честь своихъ болвановъ веселячи ся“.)⁴⁾

4. Литература апокрифична. Хотя Русь просвѣтилась свѣтломъ науки Христовой, то все-таки довгий часъ по принятию христіанства придерживались поганьскихъ обычаевъ не только люде неписменный, але и ученый грамотѣи. Про-те не даво, що побѣщъ правды и переказовъ церкви христіанской утворилое багато такихъ легендъ и казокъ, котры не зовѣмъ були згдний зъ духомъ вѣры нашої, та що именно простый людъ своимъ ладомъ вытворювавъ собѣ свои вѣруваня. Такъ

зложилась литература апокрифична,¹⁾ або тайна, заказана церковю, обдымаюча переважно легенды изъ исторіи старого и нового завѣта. Тая-жъ литература навязуе ся до апокрифичной словесности византийской, але зъ часомъ багато такихъ легендъ зложилось на Руси само-стійно, по-за-якъ фантазія Русиновъ була вельми плоднѣмъ полемъ для утворенія такихъ поетичныхъ переказовъ. Хотя отже церковъ такой словесной творы строго осуждала, то однако розкоренились они на Руси бдѣ XII. до XVII. вѣку и зъ наслѣдствомъ нашихъ предковъ перейшли по части ажъ до нашихъ часовъ. Тому-то нашлись и такой грамотѣи, котры писема византийской сего рода, будѣто въ оригиналѣ, будѣто въ перекладѣ болгарско-славянскомъ, перероблювали, и такожъ простонародными переказами своихъ земляковъ користувались. Такъ отже явились въ Руси деякі апокрифичны книги вже рано, с. е. въ XII. вѣцѣ, коли письменность розвивалась переважно по взорцамъ византийскимъ. И въ томъ-то вѣцѣ появилась вельми поетична легенда: *Хожденіе Богородицы по мукамъ*, въ котрой книжники фантазію свою поважились вглянути въ жизнь будущу, бажаючи одхилити завѣсу, що скрывала муки въ леклѣ.

Апокрифичны книги занесены были изъ Греціи въ Болгарію и тамъ переложено ихъ на болгарско-славянскій языкъ. Въ Болгаріи ширилась тая заказана литература именно заходами еретиковъ Богомилловъ, котры переважно придерживались давной науки Манихействъ. Изъ Болгаріи же книги апокрифичны переносились въ Русь вразъ зъ книгами церковными. Уже Несторъ замѣтивъ въ лѣтописи деякі апокрифичны казки, взяты изъ „Палее“ и зъ писема Методія, епископа Патарского „о царствѣ языкъ послѣднихъ вѣрменъ“. А вже-жъ наиболѣе ширилась на Руси тая литература въ вѣкахъ XIV. и XV., коли за-для лихолѣтя татарского запропалились майже всѣ нашѣ книги и не было у насъ науки разумной.

Межи апокрифичными писемами старого завѣта вы-значують ся казки про *Адама, Ламеха, Мельхиседека, Авраама, Соломона*. Сюды належать такожъ *Завѣты двенадцати патриарховъ, Повѣсть о плѣнениі Герусалима и и*. Изъ апокрифичныхъ книгъ нового завѣта важнѣйші суть отъ-си: *Евангеліе отъ Томы* (про дитячій вѣкъ Іисуса Христа), *Никоимово Евангеліе* (про страсти и смерть Спасителя), *Посланіе Пилата къ Тиверію кесарю объ Іисусѣ Хри-стѣ, Варналомеевы вопросы Богородицы, Хожденіе апостола Павла по мукамъ, Хожденіе Зосимы къ Разлманамъ, Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Саворской, Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ и т. и.*²⁾

Казки и легенды, якы въ тыхъ книгахъ списува-лись, подобали ся людемъ неграмотнымъ болѣе, нѣжъ догмы христіанскы, котрыхъ тогдѣшній грамотѣи не вмѣли пояснити. Тѣ казки заспокоювали цѣкавость човѣка въ пытаняхъ про сотвореніе свѣта, про долю Адама, про конецъ свѣта и страшный судъ. Хотя отже іерархія церковная проклинала такой книги вразъ зъ тыми, що ихъ читали, то однако литература апокрифична ширилась по-разъ болѣе, по-за-якъ розкрывала свѣтъ тайный и чудовый та и вязалась зъ поконвѣчными переказами устной нашої словесности.

¹⁾ Греческое слово *ἀποκρυφος* значить „скрытый“, „тайный“.

²⁾ „Памятники отреченной русской литературы собраны и изданы Николаемъ Тихонравовымъ“. Москва; 1863. — Пыпинъ: „Ложныя и отреченныя книги русской старины“ (въ „Памятникахъ стар. рус. литер.“ (СПб. 1862, вып. 3).

¹⁾ Историч. Христоматія“ О. Буслева, стор. 545.

²⁾ „Цѣпь“, значить ланцюхъ, сѣтепа.

³⁾ „Описание русскихъ и словенскихъ рукописей Румянцовскаго музеума“. Составленное Александромъ Востоковымъ. С.-Петербургъ, 1842; стор. 228. 229. — Порѣви. Историч. Христом. О. Буслева, стор. 519. 520.

⁴⁾ Перуна вважали богомъ грома и блискавки, Хорса богомъ сонца а Мокоша богомъ мокроты и воды. Про Сима и Рѣгла (Рѣгла) нѣчого певного не звѣстно. Въ лѣтописи Несторовой (Поли. собр. рус. лѣтоп. I, 34) читаемо про „Симарѣгла“, однакже Бельовскій и Вагилевичъ въ выданіи сей лѣтописи поправляютъ тое слово на „Сварога“ (стор. 335). Сварога же по давному вѣруваню бувъ отцемъ Дажбога, бога сонца и огню, и про-те въ наведенѣмъ мѣсці Сварожичемъ называе ся Дажбогъ, котрого внуками уважаются „Русичѣ“ (Слово о полку Игоревѣмъ, VI). — Вилы были звѣтны именно у Сербовъ; ихъ прибиваютъ подекуды нашимъ Русалкамъ. — Поганьскій обрядъ чеснока зберегае ся досѣль въ Галичинѣ на святой вечеръ. Се бо кладутъ на столъ только головокъ чесноку, кѣлько особъ сидитъ при вечерѣ. Въ праздникъ колады мае чеснокъ одвертати бдѣ членовъ родины бѣду и недугу.

Крѣмъ наведенныхъ книгъ, що засновкомъ своимъ односять ся до исторіи біблійнои, були ще *молитви* и *заговори*, заказані церквою, примѣромъ: а) *Молитва апостола Павла отъ зми*; б) *Молитва св. священномученика Антимы зубная*; в) *Молитва, егда претя вода* и н. Гадавъ бы хто, що підъ культурнымъ впливомъ христіанства черезъ шість вѣкѣвъ тая апокрифична литература мѣжъ людомъ неграмотнымъ доси безъ слѣду запропастилась, уступаючи передъ повагою науки, котру церковь проповѣдує, — та отъ, изъ щоденного досвѣду можна дѣзнатись, що мимо змаганъ духовникѣвъ нашъ людъ все ще має свѣдѣ окремый катехизисъ, примѣромъ про сотворене свѣта, свои молитвы бѣдъ пронасиці, бѣдъ зубѣвъ и т. н.¹⁾

Литература свѣтска.

Коли вже литература церковна изъ-за лихолѣтя татарскогого не могла розвиватись, хоча татарскі ханы церквѣ свою охорону заявляли, то свѣтска словесность справдѣ мусѣла змарити, бо въ татарскѣмъ погромѣ свѣтскій грамотѣ не могли найти тихого захисту для праць науковыхъ. Въ загальній недоли не мигтѣла въ пѣтмѣ нѣ одна зѣрка, не проявлялась нѣ одна провѣдна идея, та тільки слава Романа та Данила одушевила деякихъ книжниківъ, збирати матеріялы про дѣвъ тихъ князѣвъ, що звеличили имя Руси въ Европѣ. Впрочѣмъ хто йно мѣгъ, старавъ ся зберегати свои права и свое майно бѣдъ занапащеня, и про-те були такі щасливі люде, котрі у власти выеднали собѣ одвѣтній грамоты и привилегіи, чтобы охоронити право своего посѣданя. Такъ отже въ другѣмъ періодѣ свѣтска наша литература крѣмъ одной лѣтописи и деякихъ грамотъ не може выказати майже нѣ одного якого-небудь памятника. Изъ литературы апокрифичной можъ сюды однести деякі творы, що именно на практичнѣмъ досвѣдѣ основувались и устнымъ переказомъ ажъ до нашихъ часѣвъ переходились.

1. Лѣтопись Волыньско-Галицка.

То не сумне згарище видно на батьківщинѣ, що въ нѣй всео згорѣло крѣмъ одного явора, который зелеными вѣтвями чудово одрѣзняе ся бѣдъ сусѣднои обемаленой деревинѣ: то настала руина народнои и просвѣтлого житя изъ-за лихолѣтя татарскогого на Русь, — руина-жалѣбница, въ котрій нема нѣ слѣду словесного житя крѣмъ одного памятника, що здвигъ ся велично середъ пустыни духовной. Тымъ памятникомъ есть лѣтопись Волыньско-Галицка, котра дивнымъ дивомъ списувалась саме-тогдѣ, коли дика Татарва згнушалась изъ народныхъ святощій Руси. Она обѣймає повѣсти про полуднево-заходній князѣвства рускы и про-те есть головнымъ жереломъ для выученя исторіи Руси галицкой. Подекуды же можъ изъ сего нашой лѣтописи дѣзнатись такожъ про дѣвъ литовскій. Незвѣстный намъ по имени редакторъ сего твору бувъ вѣдай чоловікомъ свѣтскимъ и сприявъ династии Волыньского князя Романа Мстиславича. Будучи мужемъ ученымъ, користувавъ ся бѣдъ повѣстями самовидчѣвъ дѣвъ историчныхъ и такожъ актами офіціальными. Такими бѣдѣльными повѣстями, що ихъ

¹⁾ „Малорусскія народныя преданія и разказы“. Сводъ Мих. Драгоманова. — Кіевъ, 1846; стор. 24—31 89—98.

писали инші грамотѣ, суть розказы про похѣдъ Игоря Святославича на Половцѣвъ, про битву при рѣцѣ Калцѣ и про побѣду Батыеве. Авторъ любивъ посѣю народну: згадує бѣдъ про свѣвака Митусу, который за гордѣсть не хотѣвъ служити князеву Данилову и живѣ въ Перемышлѣ, бѣдъ Андрѣй, дворецкій Данила, привѣвъ его связаного и въ подертѣй одежи ко своему князеву; споминає такожъ про пѣню, котру свѣвано Данилову и его войнамъ послѣ того, якъ бѣдъ побороваши Ятвягѣвъ освободивъ багато Христіанъ зъ неволѣ. Впрочѣмъ нашъ лѣтописецъ знавъ грецкого хронографа Іоанна Малалу въ болгарско-славянскѣмъ перекладѣ и читавъ мабуть Гомера, по-за-акъ изъ его рапсодій наводитъ одно мѣсце.¹⁾ — По мнѣню К. Бестужева-Рюмина²⁾ Волыньско-Галицка лѣтопись, рѣвно якъ лѣтопись Несторова и Кіѣвска, не есть творомъ одного автора, а лишь зборомъ историчныхъ матеріяловъ, котрі звѣвъ до купы та й уладивъ одвѣтній редакторъ.

До насъ дѣйшла лише друга половина лѣтописи, котра починає ся властиво 1205. рокомъ; перша же половина до смерти Романа досѣ запропастилась. Що однако перша часть справдѣ колись истнувала, доказує ся повѣстію про ослѣплене Василька, князя Теревовельского. Тота-жъ повѣсть находить ся теперь въ лѣтописи Несторовѣй, и безперечно внесено єѣ тамъ изъ той першой части лѣтописи Волыньской. Впрочѣмъ вже самъ початокъ сего лѣтописи доказує, що значна часть въ повѣданю пропущена. Читаємо бо: „Начало княженія великаго князя Романа, самодержца быша всей руской земли, князя Галицкого“. А бѣдъ слѣдуютъ сейчасъ слова: „По смерти же великаго князя Романа“ и т. д.³⁾

Волыньско-Галицка лѣтопись була написана въ концѣ XIII. вѣку въ Руси полудневои, именно першу єѣ часть (бѣдъ 1205. до 1220. р.) написано въ Галичи, другу же на Волыни. Ученый же Петрушевичъ, послѣдуючи Бестужеву-Рюмину каже, що цѣлу лѣтопись написано на Волыни. Сю свою гадку мотивує бѣдъ тымъ, що авторъ, наколи-бъ дѣйстно писавъ въ Галичи, не мѣгъ бы про Галичанъ выразитись зъ презирствомъ. Авторъ бо зове Галичанъ „безбожными“ и „невѣрными“; бѣдъ такъ и Галичскихъ бояръ называетъ „безбожными“.⁴⁾ Але-жъ авторъ, сприяючи династии Романовичѣвъ, мѣгъ справдѣ ворохобныхъ Галичанъ именувати безбожными и невѣрными, хоча-бъ и середъ стѣнъ Галича писавъ свою лѣтопись. Чтобы же подати вѣрный образъ внутрѣшней исторіи Галицкого князѣвства, треба було автору конечно писати на мѣсци крамолъ и усобицъ.

Хронологія сего лѣтописи есть похибна. Крылошания Петрушевичъ догадує ся, що числа лѣтъ, які находимо въ лѣтописи Волыньско-Галицкѣй, поставивъ той переписувачъ, що сполучивъ єѣ зъ попереднюю лѣтописею Кіѣвскою, котра кончить ся рокомъ 1200. Тымъ-то неуважный переписувачъ рукописи Ипатской

¹⁾ „О дѣствъ зла есть! якоже Омиръ пишетъ, до обличеня сладка есть, обличена же зла есть; кто въ ней ходитъ, конецъ золь приметь; о лѣствъ зла зло есть!“ Ся слова записано подъ рокомъ 1233. въ лѣтописи Волыньско-Галицкѣй, однако досѣ не повелось же нѣкому вынайти одвѣтного мѣсца въ грецкѣмъ оригиналѣ.

²⁾ „Лѣтопись Волыньско-Галицкая. О составѣ русскихъ лѣтописей до конца XIV. вѣка. Исслѣдованіе К. Бестужева-Рюмина“. С.-Петербургъ, 1868; стор. 151—157.

³⁾ Полн. собр. рус. лѣтоп. II, 155.

⁴⁾ „Волыньско-Галицкая лѣтопись, составленная съ концемъ XIII. вѣка. 1205—1292. Издавъ и объяснилъ А. С. Петрушевичъ“. Львовъ, 1871; стор. 7.

(що обіймає лѣтописи Несторову, Кіівеку и Волинсько-Галицку), сполучаючи лѣтописи Волинську зъ лѣтописею Кіівекою, поставивъ на самѣмъ початку лѣтописи Волинської рѣкѣ 1201., яко слѣдуючій зъ ряду, черезъ що хронологія въ сѣй лѣтописи спѣзнилась о два або три роки. Одаткъ догадує ся Петрушевичъ, що въ сѣй нашій лѣтописи первѣстно не було майже нѣякои хронологіі; вже-жъ бо самъ авторъ підъ рокомъ 1254. написавъ отъ-се: „Число же лѣтомъ здѣ не писано, въ задля пишешъ“.¹⁾ Крилошаннъ Петрушевичъ думає отже, що авторъ за-для якогось перепоны не мѣгъ выповнити своєї обѣтницѣ.²⁾

Для лекшого погляду можъ сю лѣтопись роздѣлити на чотыри части:³⁾

1. О дѣхъ смерти Романа (1205) ажъ до 1214. р.;
2. о дѣхъ 1214. р. до смерти угорского короля Андрѣя II. Въ томъ (1214) роцѣ Краковскій князь Лешко Бѣлый одетупивъ о дѣхъ сыновъ Романа, Данила и Василька, зъ котрыми доси живъ въ приязни, и заключивъ договоръ зъ Андрѣемъ II., королемъ угорскимъ, почѣмъ допомѣгъ сынови его Коломанови вступити на тронъ Галицкій;
3. о дѣхъ 1235. р. с. в. о дѣхъ смерти Андрѣя II. ажъ до смерти короля Данила (1266);
4. о дѣхъ смерти Данила (1266) ажъ до кѣнца лѣтописи 1292.

Въ лѣтописи сѣй высуває ся на-передъ именно велична статья Галицкого короля Данила Романовича, котрый бувъ мудрымъ политикомъ и славнымъ богатыремъ, изъ-за чого лѣтописецъ про него пише: „бѣ дерзъ и храбръ, отъ главы и до ногу его не бѣ на немъ порока“.⁴⁾

Языкъ Волинсько-Галицкой лѣтописи являє ся въ оповѣданю переважно церковно-славянськимъ, въ діалогѣхъ же по бѣлшій части (мало)рускимъ. Въ загалѣ бачимо въ нѣмъ багато такихъ формъ и конструкцій граматичныхъ, якѣ и теперъ въ мовѣ руской уживають ся.

Выдана лѣтописи:

1. „Полное собраніе русскихъ лѣтописей. Томъ второй: Ипатьевская лѣтопись“.⁵⁾ С.-Петербургъ, 1848.
2. „Лѣтопись по Ипатьевскому списку. Изданіе археографической комиссіи“. С.-Петербургъ, 1871.
3. „Волинско-Галицкая лѣтопись, составленная съ концемъ XIII. вѣка. 1205—1292. Издалъ и объяснилъ А. С. Петрушевичъ“. Львовъ, 1871.

До поясненія сѣй лѣтописи можуть послужити отъ-сѣй два творы:

1. „О составѣ русскихъ лѣтописей до конца XIV. вѣка. 1. Повѣсть временныхъ лѣтъ. 2. Лѣтописи южно-русскія. Исслѣдованіе К. Бестужева-Рюмина“. С.-Петербургъ, 1868.
2. „Die Hypatios-Chronik“, als Quellen-Beitrag zur österreichischen Geschichte von Dr. Isidor Szaraniewicz. Lemberg, 1872.

(Дальше буде).

¹⁾ Полн. собр. рус. лѣтоп. II, 189.

²⁾ Волинско-Галицкая лѣтопись, стор. 8.

³⁾ Dr. Isidor Szaraniewicz. Die Hypatios-Chronik, als Quellen-Beitrag zur österreichischen Geschichte. Lemberg, 1872; стор. 38.

⁴⁾ Полн. собр. рус. лѣтоп. II, 104.

⁵⁾ Рукопись Ипатьевская (або Ипатска) есть наилучшою изъ всѣхъ рукописей Волинско-Галицкой лѣтописи. Про сю рукопись гляди въ сегоднѣшній „Зорѣ“, число 4., стор. 64.

ЖИДЫ ВЪ ЖИТІЮ И ЛИТЕРАТУРѢ.

I.

Мозесъ Мендельзонъ — реформаторъ жидѣвскій.

Будо се въ р. 1769., коли въ нѣмецкѣй, тодѣ ино що пѣдъ проводомъ Лессинга розвивающій литературѣ завязалась цѣкава и въ наслѣдкахъ своихъ для цѣлого жидѣвского племени дуже важна суперечка. Два роки передъ тымъ выдавъ бувъ ученый жидъ, въ той часѣ одинъ зъ чѣльныхъ нѣмецкихъ писателѣвъ и найблизшій другъ Лессинга, Мозесъ Мендельзонъ, свою книжку п. з. „Phädon oder die Unsterblichkeit der Seele, in drei Gesprächen“, котра въ слѣдующихъ трехъ рокахъ мала ще три выданія и славу автора рознесла широко по всѣй Нѣмеччинѣ. Була се пора завязатыхъ спорѣвъ теологичныхъ въ Нѣмеччинѣ. Борьба мѣжъ протестантами и католиками скомпликувалась ще могучимъ впливомъ англійскихъ рационалистѣвъ, званыхъ тодѣ „деистами“. Чѣльный ихъ представитель въ Нѣмеччинѣ, Реймарусъ, выдавъ вже 1754. р. „Die vornehmsten Wahrheiten der natürlichen Religion“, за чимъ въ пару лѣтъ слѣдувала „Vertheidigung des Deismus oder eine Apologie der Vernunft gegen ihre Verschreitung auf den Kanzeln“. Але головне дѣло свое, критичный розбѣръ традицій писма св. Реймарусъ не осмѣливъ ся публиковать за своего житія, але передавъ его Вольфенбиттельской библиотекѣ; котрой кустосомъ 1770. р. именованый бувъ наибѣлшій критичный геній Нѣмеччины того часу, Лессингъ. Лессингъ выдавъ въ р. 1776. и 77. кѣлька частинъ Реймарусовой рукописи п. з. „Fragmente eines Ungenannten“; тѣ урывки въ цѣлой Нѣмеччинѣ наробили величезного гомону, втягли й Лессинга въ виръ теологичныхъ спорѣвъ и остаточно скристаллизувались въ геніальнѣмъ его творѣ — „Натанъ Мудрый“. Та поки ще до того, въ згаданѣмъ 1769. р. вышла въ Цюриху велика книжечка п. з. „Розбѣръ доказѣвъ правдивости христіанства“, перекладъ зъ французкого аббѣ Боннѣ, зладжений прославившимъ ся пѣзнѣйше своею „Физиономікою“ Лафатеромъ. Книжечка була присвячена Мендельзону въ торжественнымъ завѣщанѣмъ, „щобъ бнѣ або опрокинувъ си выводы, коли основні доказы, підпирающій христіанство, покажуть ся ему хибными, або, коли тѣ доказы покажуть ся ему повноважними, зрѣбивъ те, що велить ему зрѣбити разумъ, любовь правды и чеснѣсть, що бувъ бы зрѣбивъ Сократъ, коли бѣ бувъ прочитавъ сю книжку и доказы си узнавъ за неопровержимі“, т. е. щѣбъ покинувъ религію жидѣвску и перейшовъ на христіанство, боронене Боннетомъ. Мендельзонъ одповѣвъ на той недѣликатный и свободу совѣсти ображающій зазывъ „отвертымъ писемомъ до діакѣна Лафатера“, зъ д. 12. грудня 1769. р., въ котромъ торжественно заповѣнявъ, що та сама чеснѣсть и любовь правды, котра одушевляє Лафатера й Боннета для христіанства, держитъ и его при религіѣ его батьковъ. Зъ великимъ тактомъ не вдаєсь Мендельзонъ въ розбѣръ Боннетовыхъ доказѣвъ, твердячи, що кождый прихильникъ певной религіи до розбору основъ другой религіи вносить велику суму власныхъ пересудѣвъ, вихованѣмъ набутыхъ симпатій и антипатій, не може затымъ грати роль чисто логичного трибуналу, супроти котрого доказы и Боннета и Мендельзона могли бѣ показатись далеко не выстарчающими.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Помимо що Лаватеръ самъ узнавъ неадекватність свого виводу і публічно (1770. р.) перепросивъ Мендельсона, піднявъ ся однако-жъ на сего послѣднього такій завзятий крикъ зб сторони рбжнихъ (навіть жидовськихъ) ортодоксбвъ, що хоровитий и вразливий писатель заведужавъ и на довгй часи покинувъ писательство нѣмцеке. Виводъ Лаватера и послѣдувавша за нимъ буря, що мали бдбвати его бдъ жидовства, зробили якъ разъ противне: онъ почавъ писати для жидбвъ, и то або по гебрійски, або по нѣмцки жидовськими буквами.

Двојка цѣль рѣшувала нимъ при тбй роботѣ. Въ литературнбмъ зглядѣ бувъ онъ противникомъ мѣшання старо-жидовскои мови зъ нѣмецкою, противникомъ т. зв. жидовско-нѣмецкого жаргону. Онъ бажавъ навчити масу жидовску чистої нѣмецкои мови и зладивъ въ тбй цѣли перекладъ Мойсеевого Пятикнижя, котре напечатавъ жидовськими буквами 1780. р., и перекладъ Псалмбвъ, виданий такъ само 1783. р. Онъ бажавъ, щобъ тй переклади введенй були до шкбльної науки и прищеплювали середъ жидовскои молодѣжи знане чистого нѣмецкого языка. Правда, на разъ таке нововведенє спбткало завзятий опбръ жидовськихъ ортодоксбвъ, а рабини кинули були навіть клятву на всѣхъ жидбвъ, котрй поважувъ ся читати Мендельсоновй переклади писемъ святого. Але думка Мендельсона була здорова и свѣтла, то й не погибла бдъ рабиньскои клятви; и коли нинѣ по всѣхъ жидовськихъ школахъ не тблько Нѣмечини, але й Австрй и Россйи оббъ гебрійского тексту св. книгъ читаєсь и Мендельсонбвъ перекладъ, коли нѣмецкй жида поробились правдивими Нѣмцями, а польскй та рускй жида въ великбй мѣрѣ згерманизувались, то єсть се попередъ всего его заслуга. Правда, мы, и навіть жида живучй въ нашбмъ краю, можемо въ его заслужъ бачити для себе шкоду о тблько, о кблько рухъ викликаний Мендельсономъ середъ жидовства, захвативъ и нашихъ жидбвъ, и не находячи у насъ нѣякого противдѣляня въ напрямѣ до нашого ґрунту, бдчу-живъ ту масу жидовску ще дужше бдъ нашего народа. Але то вже не вина Мендельсона, а вина нашихъ обставинъ, котрй не позволили у насъ розвѣтись паралельному асимілюючому рухови.

Друга цѣль тої реформаторскої дѣяльности Мендельсона, тѣсно звязана зъ першою, була — подвигнути масу жидовску й соціально, вибороти тй рбвноправне становище въ людскбй суспбльности, розсѣяти тму пересудбвъ, нагромадженихъ столѣттями въ умахъ христйанъ. До тої цѣли мала служити зъ одного боку освѣта жидбвъ, котра бъ вела ихъ назустрѣчъ такбй рбвноправности и робила бъ ихъ вй гбдними, прокладала бъ стежки народнбй асиміляціѣ, — а зъ другого боку впливане й на христйанъ въ дуєвъ виrozumѣня, примиреня и толеранціѣ. Вже 1761. р. видавъ бувъ Мендельсонъ, хочъ бдъ чужою ще назвою, початки логикѣ по гебрійски. 1782. р. видавъ онъ въ нѣмецкбмъ перекладѣ апологетичну книжку рабина Манассе бенъ Израѣль п. з. „Rettung der Juden“ зъ своєю передмовою. Заразъ же въ слѣдуючбмъ 1783. роцѣ вийшла въ свѣтъ друга его полемична книжка, бдповѣдь на брошуру радцѣ военнаго Франца и пастора Мершеля п. з. „Das Forschen nach Licht und Recht“, де ще разъ зббрано до купи всѣ давнй завини противъ жидбвъ. Мендельсонъ давъ своѣй бдповѣди написъ „Jerusalem oder über religiöse Macht und Judenthum“; зручними и быстрыми аргументами, котрй збудили подивъ навіть у самого Канта, старавъ ся

бнъ выказати згбдність релігій зъ свободою совѣсти и выяснити, що рбжниця вѣри не ставовить достаточной причини для того, щобъ кого небудь не допускати до сповнюваня всѣхъ горожаньськихъ правъ и обовязкбвъ и що законъ Мойсеевъ зовсѣмъ не накладе путъ на духа и совѣсть.*)

Змаганя Мендельсона мали великй и тривкй впливъ на жидбвъ не тблько въ Нѣмечинѣ, але и въ сббднихъ бдъ Нѣмечини краяхъ: въ Польщѣ, Россйи и Австрйѣ. Они були тымъ каменемъ, що будить живй хвилѣ на поверхноости воды; въ его писеммахъ першй разъ выразно зарисувавъ ся розколъ въ лонѣ жидовства. Все, що мѣжъ жидами носило на собѣ окраску освѣты и богатства, що бажало блеску и карйєри, пбшло тымъ шляхомъ, котрй указавъ Мендельсонъ, т. в. бодай зъ верха приняло нѣмецку культуру, нѣмецку мову, одѣжъ, звичай, переняло рбвночасно й тої Мендельсонбвскй, хочъ позбавлений его йдеализму и глубини, спосббъ мысленя въ рѣчахъ вѣри и релігій: загальна, все обнимаюча толеранція перемѣнила ся въ поверховый скептицизмъ и грубо-матеріалистичный индеферентизмъ, зъ котрымъ люббсько згожувались закорѣненй въ глубинѣ душѣ стародавнй пересуды, забобоны и бруднй инстинкты. За то друга, и то, якъ н. пр. у насъ — переважна часть жидбвъ, силою природного противдѣляня, поперла ся на до-рогу ще ббльшой ексклюзивности и замкнутости въ тѣснбмъ кружѣ тальмудизму, и въ крайнихъ своихъ вы-прискахъ — чудотворныхъ рабинахъ (цадикахъ) — цѣлкомъ бдчужила ся бдъ окружаючого єв свѣта.

Иванъ Франко.

МАРКІАНЪ ПАШКЕВИЧЪ.

(Додатокъ.)

(Дальше.)

Що окрбмъ обрядовыхъ були и суспбльнй антагонизмы, на се вказують на пр. слова посланія, що „народъ рускй соединенный одолженъ єсть“ (цѣсаревй Леопольдовй II., 1790.) „благодарностью сего ради, яко его люде всякаа преимущества гражданскаго и военнаго чина, равно съ людьми повинующимися обряду латинскому, получить могутъ“, — не згадуючи вже про знесенє пбдданчой неволѣ (Leibeigenschaft) та вменшуванє тягарѣв панщини. — Не збувало и на пробахъ заведеня латинского абецадла; дуже характеристичне, що коли 1834-ого р. Лозинскй поклонивсь яко на аргументъ за абецадломъ, що має у себе „kilka księzek ruskich treści nabożnej, których atoli początek i koniec jest wydarty“, а котрй „drukowane są czeionkami polskimi, i zdają się do bardzo odległych należeć czasów“, то Пашкевичъ бдповѣдає ему („Азбука и Abecadło“, 1836): „Księgi te nie należą do odleglejszych czasów, jak wiek 17, lub do początku wieku 18, czyli są z czasów gorliwego użytkowania rozprzestrzenić uniję na Rusi pod rządem polskim zostające“. Чи-жъ дивно було, коли при такихъ животрепечучихъ антагонизмахъ звертались де-коли очи зъ тоскою на сѣверъ та на вєхбдъ? туды, де вийшла згадана „мнйя“ 1705-ого року?

А що звертались, се фактъ. Ту переходимо до другого ряду проявбвъ, практичнои натурѣ, проявбвъ замѣтныхъ въ загальнбмъ на южнбй Русѣ, почавши бдъ другої половини

*) Гл. Dr. M. Kayserling, „Moses Mendelssohn, sein Leben und seine Werke“ (1862), а такожъ Dr. Jak. Minor, Moses Mendelssohn (въ 73 томѣ Kürschners Deutsche National-Litteratur, стор. 213—252.). Про тодѣшний споръ литературнй и релігійнй гл. надто Kuno Fischer, „Lessings Nathan de Weise“ u David Friedrich Strauss, „Hermann Samuel Reimarus“, а такожъ Erich Schmidt, „Lessing“, друга часть другого тому.

XVII-ого столѣтія, т. е. до переходѣ южнорусовъ на сѣверъ. Угорцы и Галичане, такъ само якъ и многіе кievскіе, многіе словянскіе учени идути туды, занимаютъ тамъ высшій учительскій и иной мѣста, а сѣмъъ ними безперечно многіе талановитіе и заслуженіе люде, хотъ впротѣмъ ишло ту однако о интересъ зовучихъ и званныхъ. Може й важно було часомъ розлучити зъ родною землею,*) та всякіе були до сего причины. „На философическомъ выдѣлѣ перестали уже съ 1805. годомъ преподаванія русскіи. Заслуженный профессоръ дръ П. Лодій, послѣ двадцатилѣтняго труда покинулъ въ негодованіи наши страны и переселился на дальній сѣверъ, призванный туда своими земляками, угорскими же Русинами, придворнымъ медикомъ дромъ І. Орлаемъ и проф. М. Балудянскимъ. Нашу Русь не забывалъ онъ, и долгое время присылалъ онъ на руки своихъ друзей профессоровъ Гриневецкого и Радкевича значительное количество лучшихъ книгъ изъ литературы російской, во всякихъ вѣтвяхъ наукъ. Библиотека св.-онуфрейского монастыря изъ его дара получила прибыль и нѣсколько сотъ (!) томовъ“ (Голов. Перв. движ. 83—4). До тыхъ же переходовъ, и въ загалѣ до давнихъ вязей австрійской Руси зъ Россію односта ся слѣдующіе два письма львовскаго Василіянина В. Компаневича, написаніе дже вѣрнопопданіи словами до М. П. Погодина (такъ письма, якъ и біогр. подробицъ въ Письмахъ къ М. П. П-ну, III). Перве зъ нихъ писане: Леоп. 23. febr. 1837: Clarissime Domine! Libri quibus bibliothecam Basilianorum leopoliensium ditare dignatus es, non ita diu adstituti sunt. Summas quas possum nomine totius conventus gratias Tibi, vir clarissime, refero. Extruxisti Tibi in bibliotheca nostra monumentum aere perennius, quod nulla oblivione delebitur, de omnium temporum edacitate triumphabit. Hic tuus erga filios Divi Basilii favor, hic animus propensus. nostris imis (!) infixus manebit medullis, perpetuique manebimus Tui debitores. Locum non ultimum occupabit nomen Tuum in serie virorum in republicam literariam meritis conspiciuorum, doctrina et scientia illustrium, uti celebris Joannis Orlay, Basilii Kukolnik, Lodi (П. Лодія) etc., quippe defunctum Modestum Hryniewiecki († 1823) nostratum antesignanum sua amicitia dignum iudicantes, cum eodem familiaritatem et consuetudinem per litteras foverunt, atque non secus ac Tu, vir clarissime, doctrinae et eruditionis nostris in oris juvanda causa, variis libris bibliothecam nostram auxerunt. Insigni Tua benevolentia adeo animum meum devinxisti, ut ingratus moriar, nisi, quacunq̃ occasione licet, observatissimam Tibi mentem adhibuero. Clarissimae dominationis vestrae humillimus exorator, Barlaamus Kompaniewicz, basilita. Друге письмо писане: Леоп. 14. aug. n. s. 1839: Clarissime, multum aestimande domine! Litteras peramoenas Clarissimi domini ad 27. jul. sub die 5. aug. (такъ дово йшовъ листъ) а. с. gratus recepi. Esti praesenti tempore multis curis me distractum esse fateri cogar, non intermitam tamen perquirere antiquissimas Leopoli et Cracoviae editiones et manuscripta, esti talia apud bibliopolas non praeveniantur (отже въ бібліотекахъ, або зъ приватныхъ рукъ). Nuperrime acquisivi desideratum manuscriptum Viri Dei Еврема Сирина 120 поучений къ Братіямъ, quodque terminatur Vita s. Onuphrii, celebris eremitae (отже власнѣсть которого василіанского монастыря!) — relinquo posterioribus litteris caetera (!), istud solum additurus, quod tam illud manuscriptum s. Ephremi, quam reliqua nefors acquirenda, per notum in Brody mercatorem Hartenstein**) transmittendi certior mihi

*) Шафарикъ пише до Погодина 26. вер. 1835 р. (Письма. II. 143): „Ich... komme gleich auf unser Hauptthema: Ich meine den Plan meiner Uebersiedlung nach Moskau. Ich bitte sie einstweilen die Sache nicht allzu sehr zu ueberlegen. A вже 21. лютого 1836 бѣда-зъ рѣшучо: „Ich kenne die Vortheile die mir dort geboten werden, und weiss, dass ich hier nichts als Armuth und Noth zu erwarten habe. allein das schreckt mich nicht. Ich habe zu viel stoischen Muth, Entschlossenheit, Ausdauer, Resignation... Es ist meine Pflicht, zuerst und zunächst meinen Landsleuten zu nützen“ (Письма, II, 151 s.). Такъ говоривъ первородный, знаменитый словянскій ученый европейской славы, — въ часъ, коли Прага и Люблина були нѣмекими мѣстами, а ледви 2—3 аристократы до Чеховъ признавались!

**) Отъ куды дѣвались нашъ старій выдана и рукописи! Не згадуемо вже „дѣяльности“ Зубрыцкого, але зъ дже пова-

videatur facilitas. Id quoque haud praetermittendum censeo: N. B. Pulcherrimum manuscriptum ruthenum sub Tit. Acta Apostolorum deprehendi in monasterio nostro Lavroviensi (ubi et Leo princeps sepultus est, scriptum in Moldavia въ монастырѣ путенскомъ, Року... (року сей, кирилицею, подае К. зовѣмъ хибно; слово „року“ вм. „года“ вказуе або позній часъ, або познійшу дописку), — quaeritur modo: quisnam est iste annus, et cui correspondent aerae christianae? Permaneo interim cum debito cultu, Clarissimi Domini Domini humillimus orator P. Barlaamus Kompaniewicz, basilita. — Погодинъ бувъ 1835-ого року у Львовѣ и заходивъ до св.-онуфрейского монастыря; цѣкава рѣчь, хто на пр. поносивъ кошты пересылки, и до кого, и якъ на се приходили грошѣ? Що значить таке „caetera“, та „N. B.“, — не тяжко догадатися, а и сей вѣрнопопданный стиль такожъ бувъ щось вартъ; цѣкавий бы були ще й дальшій письма К-а до Погодина, але сѣ вже не выданы. — Сей самый василіанинъ Компаневичъ (урод. 1779, † 1858), згадуе въ одной дробній историчній замѣтцѣ, помѣщеной въ „Czasop. księgozb. Ossol.“ 1834 (якъ разъ теперъ не могли мы добути; сѣй рочникъ е тільки въ библи. Ossol.; вызыченый; порѣви. „Письма къ П.“ III, 535), що въ его молодости посѣтили св.-онуфрейскій монастырь якіеся російскіе учени, присланіи скт.-петербурскою академією наукъ, та що они розшуквали настоятеля проф. Гриневецкого о древнихъ русскихъ достопамятностяхъ у Львовѣ.*) Що-жъ до нашихъ ученыхъ, (у горскихъ Русинѣвъ), згаданныхъ въ першомъ письмѣ Компаневича, то первый зъ нихъ, Орлай, уродивъ ся 1770-ого р., а умеръ въ Одессѣ, 15-ого лютого 1829; бувъ, дѣств. ст. совѣтникомъ, гоф-медикомъ, директоромъ риншельевского лицея, магистромъ свободныхъ наукъ, дромъ фил. и мед., членомъ ученыхъ товариствъ, и пр.; Кукольникъ (1767—1821) бувъ „проф. замостьского лицея, потомъ въ педагог. институтѣ и школѣ правовѣденія, проректоромъ нѣжинского лицея“; Лодій († яко д. ст. сов. 1829), перейшовъ до Россіи 1803-ого р. и бувъ въ С.-Петербурзѣ: проф. въ педагогичномъ институтѣ, директ. коммерческаго училища, а одъ 1819-ого р. профессоромъ сиб. университета. О всѣхъ нихъ можна-бъ найти докладнѣйшій подробицъ въ російскихъ біографическихъ словаряхъ.

Яко примѣръ тодѣшнихъ поглядѣвъ Русинѣвъ на ихъ одношенія въ Австрій, и ихъ поглядѣвъ на своихъ найблизшихъ сусѣдѣвъ, наводимо ще слова класичного свѣдка, згаданого дра Орлая. Виравдѣ его статіи: „о Карпато-россахъ“, помѣщеной въ „Сѣверномъ Вѣстникѣ“ (1804) не могли мы достати**), за те-жъ находять ся въ бібліотекѣ Н. Дому „Записки и труды моск. общ. ист. и древ. росс.“, (Москва, 1826, ч. III, кн. I), де на стр. 220—8. помѣщена статья того-жъ Орлая о „югозападной Россіи“, а влостиво о австрійскихъ Русинахъ. Отъ его слова: „Та часть пространнѣйшого нашего отечества, обитаемая и поднесе русскимъ народомъ, говорящимъ *несколько русскихъ* нарѣчіемъ, угнетаема была наперемѣнно то Поляками за Вислою жившими,

жанныхъ усть (очевидца) знаемо, що греч.-руска грамматика „Адельфотесъ“ (выдана 1691-ого р., у Львовѣ, „в друкарни братской“, м 8), котра ще до недавна була въ Ставропѣтѣ, нынѣ вже десь „заподѣлась“. Лебединный свѣтъ въ оставѣ въ описѣ о. О. Лепкого, въ „Сборнику Матицѣ“ 1871, стр. 35—48. Такъ само заподѣлась „Львовска Лѣтопись“, правдивый нашъ скорбѣ историчный, и пр. и пр. Добре бѣ знати, якъ стоить нынѣ дѣло зъ рукописями нашихъ василіанскихъ монастырѣвъ та зъ тыми присланными зъ Россіи книгами.

*) Що до Компаневича, взглядыжъ до дѣяльности галицко-русскихъ научныхъ кружковъ у Львовѣ (1838), важней сѣ слѣдующіе слова Б. А. Дѣдицкого (Сборникъ Матицѣ, 1886, IV, 229, „Сочинения А. С. Петрушевича“): „Русскіи историческіи книги получалъ (Петрушевичъ) тогда изъ бібліотеки Д. Зубрыцкого, а старопечатныи славянскіи книги и рукописи изъ монастырской бібліотеки св. Онуфрія во Львовѣ, черезъ посредство тогдашняго ученого монаха В. Компаневича“. Що и Головацкій заходивъ до св. онуфрейского монастыря, доказуе помѣщення нимъ въ „Русалцѣ“: „Вѣдомость о рукоп... въ книжницѣ монаст. св. О. у Львовѣ“.

**) Въ библи. „Н. Дому“ находять ся только части V, VI и VII (1805) сего вѣстника; цѣкаве, що достались они тамъ „изъ книгъ Іоанна Недѣльскаго, питомца к. к. (кес-кор) конвикта, Виенна, 1827“ (написано на блѣдомъ листку передъ заголовкомъ, да вныи зъ почеркомъ; сигнатура: IV, 7921, В.). Цѣкавий сѣ слѣдъ, якъ росе. выдана проникли не только до Львова, але и до „Виенны“.

то Уграми“ (ту додає авторъ въ примѣтці: „Угры — то єсть: у горъ жившіє, или горцы“, а Полякамъ закидає, що Угрѣвъ Нестора помѣшали зъ назвою рыбы: „венгоршъ“, *węgorz*)... „Наконецъ Поляки, успѣвъ покорить ее себѣ, употребили всѣ средства, чтобы православное вѣроисповѣданіе уничтожить и водворить въ оныхъ областяхъ власть панъ римскихъ. Первый былъ езуитъ Поссевинъ, который подалъ проектъ о соединеніи грекокатоліческихъ (!) церквей съ римскими, что и произвело извѣстную намъ нынѣ унію (*unio*), или соединеніе. Второй былъ князь Санѣга, который въ 1707. году подалъ на варшавскомъ сеймѣ проектъ объ уничтоженіи грекороссійскаго исповѣданія, и который имѣю честь при семъ представить въ коніи на польскомъ языкѣ“ (чи надрукували его, не знаємо). „Послѣ такихъ неимовѣрныхъ и неслыханныхъ притѣсненій обитавшее тамъ руское дворянство скоро, измѣнивъ народу, отпало отъ православія... Сія часть Россіи до такой степени упущена изъ виду рускими писателями, что они ее нерѣдко описывали, да и до нынѣ описываютъ подъ именемъ Польщи“ (робить сей закидъ на пр. Вантышъ-Каменскому, и „даже новѣйшимъ географіямъ, статистикамъ. по южной Россіи“, котрі, „весьма много ошибаются, наполняя Русію болѣе Поляками, нежели природными ея жителями рускими“). Порушивши ще деякія подрѣбности, кінчить: „Всѣ сіи обстоятельства, будучи достойны вниманія всякаго благонамѣреннаго Русина, доказываютъ необходимость вникать въ дѣла южной Россіи со всевозможнымъ тѣніемъ: что наипаче предлежитъ сдѣлать гг. членамъ историческаго общества, и дабы можно было достигнуть въ преднамѣренномъ успѣхѣ, должно имѣти непосредственныя сношенія съ выше означенными мѣстами“.

В. Коцювскій.

(Дальше буде.)

Очерки изъ исторіи современныхъ славянскихъ литературъ.

II.

Йосифъ Богданъ Залескій.

Śłowiczku mój,
A leć, a piej,
Na pożegnanie piej
Wylanym łzom,
Spełnionym snom,
Skonczzonej piosnce twej.

А. Мишкевичъ до Залеского.

Сны о Украинѣ — не дѣйствіи, не идеализованій навѣтъ, а чисто выспенній, фикціонній, — и слѣзы за Польщею, не дѣйственною, а такожъ фикціонною, сконструированою на основѣ якоисъ дивоглядной философіи, — отсе быть змѣстѣ поезіи свѣжо помершого польскаго бояна. И сны тѣ и слѣзы скѣнчили ся и не повторять ся болѣе; пѣснѣ о нихъ, хочъ пристроеній цѣлымъ чаромъ, на якіи могла здобути ся польска мова, богато дечого й одъ нашої запозычаючи, теперъ уже, въ хвили смерти спѣвака не находятъ слухачѣвъ, стрѣчаютъ слуховій знаряды не такъ зъорганизовани, щобъ могли ихъ розумѣти, щобъ могли ихъ мелодійне „брыцане“ перетворювати въ живій тоны, будити ними въ серцяхъ живій чутя.

Кажуть, що за часѣвъ римскаго кесаря Августа, коли въ серцяхъ людей давно вже выгасла вѣра въ стару грецку митологію, морякамъ плывучимъ коло якогось пригѣрка педопонезкого, зъ горъ Аркадіи почувъ ся могучій голосъ: „Перекажѣть тамъ въ Римѣ, що великій Панъ померъ!“ А въ Римѣ про великого Пана крѣмъ поетѣвъ и спеціалистѣвъ митологій нѣкто й не знавъ. Отсей самый голосъ донѣсь ся й до насъ изъ малесенькои Аркадіи Вильпрѣ коло Парижа: „Перекажѣть тамъ на Украинѣ, що вмеръ си великій Панъ!“ Не вже-жъ ажъ теперъ? А мы, читаючи колись, дѣтьми ще, его думки украинскій, тодѣ вже думали, що авторъ ихъ давно-давно померъ въ якоисъ незвѣстній закутинѣ, не знапый нѣкому, таємничій и митологичный, якъ таємничюю и митологичною, одѣрваною одъ живого контексту житя и исторіи, облитю надприроднымъ, казочнымъ блескомъ, єсть та Украина, котру онъ заклявъ въ свои строфы.

Сонъ, митологія, мары! Чайки козацкій плывуть по лиманѣ, що лунає окриками: „угга-го, угга-го, угга!“ Куды плывуть, одки, за чимъ? Богъ знає. Козакъ — чомусъ названий Косинскимъ — жене по стѣну, до Ставищъ, до полкѣвъ и до жѣнки (!?) — чисто горячковоє манячѣне. Чорнымъ шляхомъ, степовою дорогою, иде вся Украина за марами „Лиха Сердечного“ и великій жалъ подає въ небо всіми звонами — въ початку XVI-го вѣку, коли степова полоса стояла пустынею! Якійсь романтичный, закоханий студентъ — чомусъ названий Золотаренкомъ — подмываетъ гарну ляхку кудысь въ безвѣстї; не менше романтичный трубадуръ, названный Мазепою, выбирає ся на Сѣчь зъ Варшавы, та не може розстати ся зъ гарною полькою; любощѣ и бунчуки, степъ и роскошній красавицѣ, „Людмила“ надъ днѣпровую водою ридає за коханкомъ; все въ той поезіи, навѣтъ одголосы, навѣтъ переклады зъ живыхъ пѣсень украинскыхъ, такє змѣнене, перевернене на фантастичну подобу, выбуяло по за нормальній границѣ поетичной правдоподобности, що читаешь и самъ собѣ не вѣришь, що могли бути поколѣня, котрі ту фата-моргану приймали за правду. Прошу для примѣру прочитати его „думку“ „Ukaranie“*) щобъ побачити, яку дивоглядщину зробивъ сей „украинскій боянъ“ изъ нашої престои, а въ простотѣ свойй такъ реальною пѣснѣ „Не ходи Грицю на вечерницѣ“.

Nie chodź, mój Archory
Na cudze wieczory,
Młoda go Makryna
Prosi — upomina.

„Украинскій боянъ“ зробивъ зъ сєи пѣснѣ романтичну балладу, въ котрій о посѣданє „Archorego“, перехрещеного такъ зъ нашего Гриця, борють ся дѣвчата Макрина — и Анеля! Свою выдуману Украину пристроює онъ въ выдуманій пѣснѣ: о Ляху Сердечномъ, котроу нѣколи й не було, а на котру онъ поклоняєсь (I, 224), „Powij witre bujny, myły“, котру перероблює въ слѣдуючу свою строфу:

Świat omamień mych pomalą
Niknie z lekką mar drużyną;
Coraz rzadsze dni zapalu
I żyz uczucia rzadziej płyną. (I, 181)

И се має бути „duma z pieśni ludu ukraińskiego“! Навѣтъ митологія украинска въ его митологичной Украинѣ або нимъ самымъ выдуманъ (якійсь патронъ кобзарѣвъ-вѣщунѣвъ — Наумъ, котрого онъ навѣтъ робить дѣдомъ Шевченка! т. IV. стор. 99 и др.) або зъ устъ народныхъ перетворена и перероблена въ дивоглядный способъ (н. пр. Русалки, що въ повѣрцѣ народной залоскотують людей и односять ся до нихъ ворожо, мали поєся его слѣвъ, его самого выховати, пояни его „mlekiem dum i mleczem kwiecia“, т. II, 235 и дальше). Se non e vero, e ben trovato те, що сказавъ п. Лямъ въ своемъ посмертнѣмъ одзывѣ о Залескомъ, що будѣмъ то та Украина, котру онъ оспѣвывавъ, о котрій думавъ и спивъ, о котру просивъ Бога по смерти въ небѣ — in corpore находилась у него въ кабинетѣ, на образочку, намалѣваномъ для него якимъсь родакомъ артистомъ. Самъ поетъ чувъ часами призрачнѣсть своихъ творѣвъ, чувъ, що впилає ся фантастичнымъ надѣями и плаче одъ фантастичного горя, по за котрымъ въ оддали, неткнутий нимъ и незнакомый ему, лежить свѣтъ реальный зъ иншими интересами, надѣями и змаганнями; самъ онъ въ такихъ хвиляхъ пытавъ себе:

Sen-że moje żyz żywota?
Sen-że moja Duma złota?
Sen-że Polska? Ukraina?
Sen-że jedna, o! jedyna
Moja — moja — Bezimienna?

И на те пытанє самъ одповѣдає: такъ єсть, Człowiek — tajemnica senna! (т. II, 299) Не диво затымъ, що теперѣшній поколѣня, склоний не до „бруднаго реализму“, котрымъ старій няньки литературній страшать маленькихъ дѣтей, а до тверезого и ясного погляду на свѣтъ, перестали розумѣти сю сонну поезію, перестали интересувати ся нею.

Потрѣбна ту одна маленька оговорка. Всяка поезія, се своего рода сонный привидъ, галлюцинація, на хвилю заслонюча передъ нами окружающую насъ дѣйствію. Та только-

*) Pisma Bohdana Zaleskiego, wydanie zbiorowe, Lwów, 1877, т. I, стор 167.

жъ рѣжнѣ бувають галюцинаціѣ поетичні. Одинъ, якъ покрѣпляючій напѣи, змѣцнюють нашѣ сили до труду, прояснюють нашѣ очи духові, розвивають чутѣ, роблять насъ лѣпшими и пожиточнѣйшими членами суспѣльности — и тѣ поезіѣ вѣчно живѣ, вѣчно свѣжѣ, тихѣ и по тысячахъ лѣтъ люде не перестають розумѣти. Другій, се розтвѣрѣ гашишу або опіомъ: уколують до сну, розвертають 'передъ сонными очима чудовѣ фантазмагоріѣ, але лишаютъ заворотъ головы, мѣсть, отупѣне нервѣвъ и ослаблене мускулѣвъ; до сего розряду я однѣсь бы наибѣльшу часть оригинальныхъ поезій Б. Залеского. Для оправданія сеп мои думки доволѣ було бѣ навести его наибѣльшу поему „Duch od stepu“ (II, 234—300), котра одъ початку до кѣнця єсть не чимъ иншимъ, якъ безвѣзною фантазмагорією, писаною немовъ бы справдѣ подъ впливомъ гашишу. Спомини зъ власного життя и спомини зъ исторіѣ всесвѣтної за послѣднихъ повѣторѣ тысячъ лѣтъ, Украина и польскій месіаниззмъ, — все те змѣшалось въ тѣй поемѣ въ такій хаосъ, въ котрѣмъ неразъ годѣ догнупатисъ змыслу поодинокихъ вѣршѣвъ и речень. Але, якъ сказано, „Duch od stepu“ — се тѣлько крайній выприскъ тої фантастичної творчѣости; хочъ въ меншій неразъ мѣрѣ, але до того самого розряду належать всѣ майже его творы. Не диво затымъ, що одинака поема, яку удалось ему виконати гармонійно и плястично, „Przenajświętsza godzina“, єсть, що такъ скажу, найчистѣйшимъ хрусталемъ фантазії. Основа єи — невеличкѣ евангельскѣ оповѣданѣ о подорожѣ семилѣтнього Христа до Брусалиму, пристроєна ту такую богатою тканиною фантастичныхъ сценерій, фантастичної психології и фантастичної теології, що справдѣ поему сю вважати треба однимъ зъ найинтереснѣйшихъ творѣвъ романтичної поезіѣ польскої. Та тѣлько-жъ не треба забувати, що коли ся поема на читателя, особливо при першѣмъ читанню, робить сильно вражѣне, то вражѣне се тымъ именно сильне, що намъ здаєсь, немовъ мы перенесені въ якійсь зовсѣмъ неземній свѣтъ, мѣжъ зовсѣмъ незнакомыхъ людей, въ околицю зовсѣмъ не подобну до того, що бачимо звичайно на свѣтѣ, и навѣтъ до тыхъ фантазмагоріѣ, якѣ бачимо звичайно у сего самого поета; однимъ словомъ, поетъ на хвилю очаровує наше око лагоднымъ пѣсвѣтломъ, нашъ слухъ солодкою, хочъ доволѣ монотонною и мягкою музикою, и на легкихъ филахъ его вѣрша мы колышемось въ полу-снѣ, не тямлячи себе самихъ, не выносячи зъ тої солодкої дрѣмоты нѣчого для свого реального життя.

А прецѣнь було въ тыхъ думкахъ и фантазмагоріяхъ щось таке, що свого часу рвало людей за собою, що спонукало Мицкевича назвати Залеского першимъ поетомъ Славянщины, що зъєднало ему славу барда и вѣщуна. Погляньмо, що се було? Розберѣмъ, чи и о кѣлько оно надає Залескому право до безсмертности въ свѣтѣ духа?

Иванъ Франко.

(Конецъ буде.)

БИБЛОГРАФИЧНЫЙ ПОКАЗЧИКЪ за рѣкъ 1885.

(Зладивъ Пронимъ Калитовскій).

Знаючи, якою то нестачею въ литературѣ єсть бракъ доброй и докладной библиографіѣ, якъ тяжко ѣдтакъ приходится ся зладити єѣ, єли нема рѣкъ за рокомъ систематично проведенныхъ записокъ, — зъ другого-жъ боку зновъ, кѣлько прислуги чинить такі записки вже черезъ те, що подають каждому, такъ сказати, статистичный образъ литературного руху за певный часъ, зарѣвно якъ и образъ силъ писательскихъ въ данѣй хвилѣ, — подаю тутки показчикъ библиографичный за рѣкъ 1885, показчикъ усѣхъ тыхъ литературныхъ творѣвъ, котрѣ чи то по языку чи то по змѣсту дають ся займати въ рамки руско-украинскої словесности.

Очевидно, що говорячи о руско-украинскої библиографіѣ за рѣкъ 1885, не мѣгъ я мати на оцѣ тѣлько самой Галичины, але що рѣвну вагу поклавъ на Буковину, Угорщину та Украину, стараючисъ тамъ, де мене не доходили книжки и часописи, бодай вѣстки библиографичнѣ зъ газетъ выловити и ихъ тутки спожиткувати. Такимъ способомъ обймає сей показчикъ образъ руху литературного украинско-русского за рѣкъ 1885 зарѣвно у насъ, якъ и за границею.

Кладучи головный патискъ на мову, на якѣй писанѣ творы та працѣ литературнѣ, роздѣливъ я той показчикъ на двѣ части: въ одной замѣщенѣ творы на мовѣ руско-украинскої, въ другой же на инчихъ, а то на великорускої, польскої, чешкої и нѣмецкої. Того порядку тримає ся я въ загалѣ, поновняючи хѣба ту одну неконсеквенцію, що творы и статіѣ писанѣ псевдороссійскимъ (а деякі на пр. Головацкого, и чисто россійскимъ) языкомъ въ Галичинѣ — помѣщаю всѣ въ части першѣй, бо зъ ними трудно єсть инакше дойти до якогось ладу. Въ укладѣ самѣмъ заведенный скрѣзь порядокъ поазбучный, тѣлько де не було автора, тамъ поставлено на передѣ або загалну назву издавництва, або порядковано поѣсля першѣй буквы заголовка статіѣ. При томъ мушу завважати, що для повнѣты втѣгнувъ я сидѣ также деякі книжки изъ 1884 р. а то именно изъ такихъ издавництвъ періодичныхъ, котрѣ почали выхѣдити въ половинѣ або зъ кѣнцемъ 1884 року. По тѣй самой причинѣ знайде ся ту также зъ двѣ-три книжкѣ зъ р. 1886, а зъ другого боку залученѣ ту и календарѣ та временники на р. 1886, выданѣй властиво въ р. 1885.

Кождому, хто перегляне сей показчикъ, кидаетъ ся на увагу, що литературный рухъ на Украинѣ, якъ онъ представляє ся числомъ и объемомъ книжокъ, вышѣшовъ и въ р. 1885. зовсѣмъ не потѣшающимъ. 11 невеличкихъ книжокъ въ Кієвѣ, 3 въ Харьковѣ, 3 въ Петербургѣ, Нива зъ ѣдбитками та передрукъ пѣсень Коципинского въ Одессѣ и 1 въ Елабугѣ — отъ и цѣлый засѣбъ украинскої литературы въ Россіѣ за часть цѣлого року 1885! Та ще коли завважамъ, що въ Харьковѣ вышѣли творы Кропивницкого другимъ накладомъ, а въ Петербургѣ „Оповідання“ Мордовцева, въ Кієвѣ „Фотографіѣ“ Конисского а въ Одессѣ „Пієси“ Коципинского также нѣчого не приносять нового, то выйде, що хѣба одеска Нива та Кулѣшѣвъ „Байда“ — всѣ новизна литературна на Украинѣ. Звѣстно, бували ще гѣршѣ роки, але се для насъ слаба потѣха.

Натомѣць въ Галичинѣ рухъ литературный за рѣкъ 1885 коли не поглубшавъ, то поширшавъ досѣтъ замѣтно. Новѣй издавнѣ, якъ Руско-Украинска Библиотека, Творы Навроцкого, Проваторъ Домовый, Новѣй учебники шкѣольнѣ, книжочки Руского Товариства Педагогичного, Зѣборники квартетѣвъ та пѣсень, се все речѣ, котрѣ вказують, що рѣдна литература въ Галичинѣ хочъ повѣльно, та двигає ся впередъ, ба, займає що разъ ширше поле и втрѣвалѣсь на грунтѣ. Тѣлько бѣда, що наибѣльше силъ писательскихъ кинулось на буденну журналистику, про що до поважѣйшихъ працѣ рѣдко хто забирає ся, а богато лану лежить обломомъ. Та не можна заперечити, що ѣдъ 80-тыхъ рѣковъ появились змаганѣ, бодай значѣйшѣй люкѣ поновити и для найпотрѣбнѣйшихъ галузей фаховыхъ поставити особнѣй часописѣ. И такъ замѣсто „Правды“, одинакого органа народовѣцѣвъ майже черезъ цѣлу добу 70-тыхъ рѣковъ, спѣльного журнала для политики, економіѣ и литературы, почала зъ р. 1880. выхѣдити часописѣ политична „Дѣло“, науково-литературна „Зоря“ и педагогично-наукова „Шкѣольна Часописѣ“. Того-жъ самого року стала выхѣдити въ Станиславѣ двѣтыжнева часописѣ для сѣльского господарства та промыслу „Господаръ и Промышленникъ“ подъ ред. Ан. Ничая. Вѣѣ тѣ газеты выхѣдили безъ винну въ р. 1885 и выхѣдѣть зъ новымъ р. 1886, опрѣчь „Господарѣ и Промышленникѣ“, которого издаванѣ покинѣвъ зъ кѣнцемъ 1885. самъ редакторъ задля нестачѣ часу. Для перегляду подаю за рядѣмъ всѣ тѣ часописи періодичнѣ, що выхѣдили въ Галичинѣ въ р. 1885, кладучи коло кождѣй цифру рѣчника. И такъ выдавалѣсь у Львовѣ: час. политично-литературнѣ: Дѣло VI., Слово XXV., Новѣй Проломъ (V.) III., Миръ I. (залож. въ Цвѣтні 1885), Русь I. (зъ кѣнцемъ 1885), Батьківщина (для народа) VII., литературно-наукова Зоря VI., педагогично-наукова Шкѣольна Часописѣ VI., для агрономіѣ и промыслу Господаръ и Промышленникъ VI., для народа церковно-белетристична. Наука XIV., гумористична Новѣ Зеркало III., въ кѣнци посвяченѣй справамъ Народного Дому „Вѣстникъ Нар. Д.“. Въ Коломыѣ Русская Рада, газета политична для народа.

Загаломъ взявши вышѣло въ Галичинѣ въ р. 1885. рѣжного змѣсту книжокъ 60, не вчисляючи часописей, котрыхъ було 13.

До нового життя пробудилася также Буковина, почавши издавати въ Чернівцяхъ зъ 1885 року двѣтыжневу ча-

сописи политично-літературну „Буковину“ під редакцією Осипа Федьковича. При томъ заложивъ тамъ-же зъ початкомъ 1885. р. д. Ом. Поповичъ свою „Бібліотеку для молодіжи“.

Ізъ книжокъ не видано крімъ „Календаря Буковинського“ (на р. 1886) та повістки Федьковича „Дієстровий кручі“ одбитою зъ „Буковини“ — мабуть більш нїчого.

Сумний образъ духового упадку представляє за те Угорщина. Вѣ 1885 р. виходила тамъ час. „Карпаты“ вѣ Унгварѣ, та она зовсімъ перетворилася вѣ мадярську газету. Щобъ бодай честь Русинівъ ратувати, заложено тамъ-же вѣ вересні 1885 р. „Листокъ“, але сей зарівно мертвий змѣстомъ якъ языкомъ, не викреше огню жити зъ нутра пропадаючого народа!

ЧАСТЬ I.

Творы на мовѣ руско-українській.

(Книжки, що вийшли вѣ Россіѣ, зазначені напередъ звѣздкою.)*

Абдурраманъ ханъ. Ізъ споминокъ російского переводчика вѣ Ташкентѣ. (Після „Нового Времени“) Дѣло (фейл.) ч. 42, 43.

Авдыковскій О. — Жаль ихъ, шкипъ. Миръ (фейл.) ч. 2, 3. — Маня, шкипъ. Миръ (фейл.) ч. 7.

А. В. О причинахъ недостаточной рентности господарствъ священническихъ. Госп. и Пром. ч. 22.

А. Т. — Управа деякихъ плодівъ торговельныхъ. Госп. и Пром. ч. 3. — О крестьянскихъ плугахъ Шаранова. Госп. и Пром. ч. 21.

* Александръ В. — Не ходи Грицю на вечерницѣ — драматична оперета у 5 актахъ. Петербургъ 1885. Ц. 50 коп. (Перше виданъ вѣ Харьковѣ 1873 р.)

Андрейко Дм. — Вѣнокъ, уявлявъ изъ народныхъ мелодій. Львовъ 1885. Ст. 12 (8°). Ц. 20 кр.

Антоновичъ В. Б. — Польско-рускій взаємини XVII. вѣку вѣ сучасной польской призмѣ. Критичный поглядъ на повѣсть Г. Сѣнкевича „Ogniem i mieczem“. (Зъ Киев. Старини, 1885, V.) Дѣло (фейл.) ч. 55—65.

А-ръ М. — Отрывокъ изъ угро-русской жизни. Слово ч. 9. а-о. — Церковъ на востокѣ. Миръ (фейл.) ч. 29, 30.

Бажанскій П. — До ластівки, дуєть О. Нижанковского (реценз.). Зоря ч. 23. — такожъ гл. Кобзарь.

Банахъ М. — Дилікъ. Шк. Часоп. ч. 7.

Барвинокъ Ганна. — Вѣрна пара, оповѣданъ вѣ кал. Провс. на р. 1886.

Барвѣнскій Волод. — Сонні мары молодого питомця. Руско-Укр. Библ., вып. 2. Львовъ 1884. Накл. Ев. Оленицкаго. Зъ друкарнѣ тов. им. Шевченка. Ст. 95 (16°). Ц. 10 кр.

Барвѣнскій Александръ. — Микола Костомаровъ, посмертна загадка, вѣ Кал. Провс. на р. 1886.

— Лѣтописъ суспільной работы и силы Русинівъ Австрійскихъ, вѣ кал. Провс. на р. 1886; такожъ особнымъ одбиткомъ, ст. 46 (8° вел.) Львовъ 1885. Коштомъ тов. Просвѣта. Зъ друк. тов. им. Шевченка.

— На Украинѣ, споминки и вражѣня зъ подорожи. Дѣло (фейл.) ч. 101—118.

— Тарасъ Шевченко, промова вѣ XXIV. роковини смерти поэта на вечерѣ вѣ Тернополі. Батьківщина ч. 14, 16, 17. — Перенеліця, повѣстка И. С. Тургенева (перекл. зъ велико-рус.). Школ. Часоп. ч. 8.

Барвѣнскій Осипъ. — Житѣ св. Евстахія. Выд. тов. „Просвѣта“. Львовъ 1885. Книж. I. Чис. 84. Ст. 64 (12°) вѣ 2000 прим. Ц. 10 кр. Зъ друк. тов. им. Шевченка.

— Дробна птиця господарска — а великий грошѣ. Выд. тов. „Просвѣта“. Львовъ 1885. Книж. IV. Чис. 87. Ст. 44 (12°) вѣ 2000 прим. Ц. 10 кр. Зъ друк. тов. им. Шевченка.

Белей Иванъ. — Гл. Библ. найзнам. повѣстей.

Белзаненько К. Гр. — О управѣ сѣножатей (одичтѣ). Госп. и Пром. ч. 13, 14, 20, 21, 22.

— Помічъ вѣ несподѣяныхъ случаяхъ захорования. Госп. и Пром. ч. 5, 6, 7, 10, 11, 12, 23.

Бердяевъ Сергій. — Вѣ ночи, вѣршѣ. Зоря ч. 18.

Бібліотека для молодіжи. — Выданъ „Рускои Бесѣды“ вѣ Чернівцяхъ підъ ред. Ем. Александра Поповича, виходила вѣ мѣсячныхъ брошюрованныхъ книжочкахъ

вѣ объемѣ одного печатаного аркуша вѣ маломъ 8°. На рокъ (12 книжочокъ) 1 злр. Поодинокі книжочки по 10 кр. Вѣршѣ и важѣйші прозові статьи розписані парзбно.

Бібліотека „Зорѣ“. — Тутъ вийшло 5 книжокъ рѣжныхъ авторівъ, розписаныхъ вѣ сѣмъ показчику парзбно.

Бібліотека найзнаменитшихъ повѣстей — підъ редакцією Ивана Белея:

— томъ XVII. Батько Горію, повѣсть Г. Бальзака, зъ франц. переложивъ М. Подолинскій. Львовъ 1885. Ст. 275 (8°). Ц. 2 злр. Накладомъ ред. „Дѣла“.

— томъ XVIII. Князь Серебряный, повѣсть зъ часівъ Ивана Грозного — гр. Ол. Конст. Толстого. (Зъ великор. переложивъ М. Павликъ). Перекладъ провѣривъ и выгладивъ М. Подолинскій. Львовъ 1885. Ст. 303 (8°). Ц. 2 злр. Накл. ред. „Дѣла“.

— томъ XIX. Зъ чужихъ зѣльниківъ Збѣорникъ повѣстокъ и оповѣданъ. Львовъ 1885. Ст. 223 (8°). Ц. 1 злр. 40 кр. Накладомъ ред. „Дѣла“. Змѣстѣ: Вагнера — Слѣпенка (перел. ?); Гаршина — Чотыри днѣ (перел. ?); Бретъ-Гарта — Меліса (перел. Ив. Франко); Г. Сѣнкевича — Малюнки вуглемъ (перел. С. Круть и Ив. Белей); Уиды — Нелю и Патрашъ (перел. Б. Кирчовъ); Достоевского — Хоре сердце (перел. Ив. Франко).

Блонскій Т. К. — Литературны записки. Слово (фейл.) ч. 39—46.

— Tempora mutantur et nos in illis. Слово ч. 9.

— Студенческі прогулки (Ізъ записокъ туриста). Слово (фейл.) ч. 93, 94, 119, 120, 121, 122.

Бобенко. — Осинь холодна: Не стою я; Готовъ уже кинь — вѣршѣ вѣ Нивѣ.

Бобикевичъ. — Стихъ выголошенный на могилѣ Ев. Желеховского. Дѣло. (фейл.) ч. 18 и 19.

* Бораковский. — Влюбленный Жидъ. Жартъ вѣ 1. днѣ. Киевъ 1885 г. Цѣна 25 коп.

* Бругъ Хома. — Заклята Крыница. Жартъ вѣ двухъ одминахъ. Киевъ 1885. Ц. 20 коп.

Будникъ вѣ Шулигулѣ, опов. Р. Бергнера. (Зъ его збѣорника новель „In der Magmaros“). Дѣло (фейл.) ч. 72, 73.

Буква Спондей. — За два корцы. Слово (фейл.) ч. 76.

Бѣлорусъ. — О чужоземцахъ. Ізъ русско-польскихъ отношеній. (Ізъ Литвы). Слово (фейл.) ч. 79, 80, 81.

(Дальше буде.)

ДРОБНІ ВѢСТИ ЗЪ ЛИТЕРАТУРЫ И НАУКИ.

До біографіи Т. Гр. Шевченка. Подаю тутъ деякі факты зъ житя Шевченка, записані трохи не дословно зъ розмовы одного пона И. Б. Вѣрити ему мы можемо, бо вѣ ту пору, коли Шевченко живъ вѣ Переяславѣ (1845—1846 р.) вѣ господѣ Козачковского, сей И. Б. учивъ вѣ Переяславской семинаріѣ, бувъ приятелемъ Шевченка и часто навѣщавъ его. Можемо такожъ думати, що вѣ своїй повѣсти „Музикантъ“ Шевченко нагадує сего самого „благочинного И. Б.“, бо справдѣ сей попъ бувъ тоді якъ разъ благочиннымъ вѣ семинаріѣ.

Живучи вѣ Переяславѣ два годы Шевченко бравъ удѣлъ вѣ працѣ Київского Археологичного Общества. Живъ онъ тамъ у своего доброго знакомого Козачковского. Мавъ окрему кімнатку, любивъ, якъ до него збирали ся его товаришѣ и молоді его приятелѣ, але не любивъ богато зъ ними балакати. Завсѣгды було сидити, мовъ нѣкого не бачить, курить люльку одну за другою, та все про щось думає. Коли збиралисъ до него гостѣ, то большъ балакали самі промѣжъ собою, а онъ рѣдко вишувавъ ся вѣ ихъ розмову. Треба було чимъ небудь цѣкавымъ зачепити его. Жартуючи починали гостѣ розмовляти про Украину, про Хмельницкого и т. и. Одинъ зъ нихъ починавъ говорити, що добре було-бъ, коли-бъ Украина мала самостійность, лаявъ Хмельницкого, — а другій нарошне казавъ, що нѣ исторія нѣ географіичні обставини Украины не могли запевнити сего, що Хмельницкій зробивъ те, що треба було и т. и. До сего опонента пристававъ гуртъ, а потѣмъ всѣ зверталисъ до Т. Гр., мовъ до судіи: аже такъ, Т. Гр.? аже исторія и географія?... — Тай обрыдли вы менѣ зъ вашою исторією и географією, — починавъ тоді Шевченко. Подивѣть ся, на вождо

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Digitized by Google

похожа ваша історія, що в ній написано: „Былъ такой-то царь, поправилъ государство, финансы, администрацію, и умеръ завѣщавши государство своему наслѣднику. Новый государь засталъ государство въ крайне разстроенномъ состояніи; но стараніемъ и непрестанными заботами поправилъ дѣла государства, обогатилъ казну, учредилъ судъ правый и умеръ благословляемый народомъ... Новый государь засталъ государство въ крайне бѣдственномъ положеніи и т. д. — (Шевченко, здається, указував такъ на історію Кайданова).

Шевченко нѣбыв забував ся, все щось думавъ, нѣкого навѣть не бачивъ кругомъ себе, а къ тому ще бувъ дуже не дбалий о себе. Якъ бы не було кому доглядати за нимъ, то вінъ бы й по двѣ недѣлѣ ходивъ въ одной сорочці. Новий одѣжъ шить вінъ не любивъ, а ходивъ у старій, поки вже не попадається на шматки. Знаючи добре, коли Шевченко достане грошѣ зъ Кіевского Археол. Общ., Козачковскій тиждень передъ тымъ кликавъ до себе кравця-жида, бравъ изъ комнаты Шевченка его жупанъ, поки той спавъ, дававъ жида зняти мѣрку, а жупанъ знову клавъ на мѣсце. Коли Шевченко достававъ грошѣ зъ Кіева, тодѣ кравецъ приносивъ ему новий жупанъ. Шевченка се дуже дивувало.

— Якъ? Якій жупанъ?

— Вы-жъ, паночку, заказували жупанъ на сегодня, ще я зъ Васъ и мѣрку занимавъ.

— Що за бѣсъ! Нѣчого не згадаю!... И торговавъ ся?

— А якъ же!

Шевченко отдававъ грошѣ и заспокоювавъ ся, повѣривши жида. Грошей изъ Кіева вінъ достававъ чимало, але они у него нѣколи не держались, бо вінъ роздававъ и лавкеви и кому попало, не дивлячись, скільки дає. Разъ подѣ таку-ручъ приходивъ до Козачковского крѣпакъ и плачучи розказує, що у него украдено пару воловъ. Козачковскій тільки пожалкувавъ и одолавъ мужика зъ Богомъ. Шевченко выйшовъ на зустрічъ мужикови такъ, щобъ его нѣхто не бачивъ, розпитувавъ про все и давъ ему 50 карб. „въ позикъ, а оддаси коли небудъ, якъ розбогатишь“.

— Якъ же я оддамъ вамъ, коли я васъ не знаю? — одмовивъ здивований мужикъ.

— Все одно, познаешь!

Два роки живъ Шевченко въ Переяславѣ, потѣмъ кудысь поѣхавъ, и И. Б. не скоро вже почувъ, що Т. Гр. опинивъ ся ажъ у далекой, чужой сторонѣ, въ тяжкой неволѣ.

Зал-а, В. Ал-а.

До біографіи Анатоля Свидницького. Було се 1859 чи 1860 року. До купання студентѣвъ, чекающихъ ажъ пустятъ насъ до аудиторіи, що при химичній лабораторіи проф. Фомбергъ, подійшовъ студентъ-словесникъ у потертому сюртуці (тодѣ була форма) и просивъ мышьяку (арсенику) для отруты шурѣвъ, що пожирають у него припасеніи зъ дому сухарѣ. Росту выще середнього, прямый, обличчя попсоване ѳопою, але не погане. Се бувъ Анатоль Свидницькій. Самъ я бувъ бѣлошашнимъ студентомъ и возремствувавъ на тыхъ шурѣвъ и дуже зацікавивъ ся симъ бѣлошашомъ. Подѣ претекстомъ свого мышьяку я добувъ его адресъ. Живъ вінъ верстовъ 5 одъ университету, деъ ажъ на Курѣвницѣ у якійсь мѣщаньской кухонці. У сѣй комнатѣ въ 4 аршини въ квадратъ стоявъ тапчанъ, столикъ, дзигликъ и велика кухонна пѣчь, на котрій зложенъ були два мѣшки сухарѣвъ. Зъ того часу я познакомивъ ся зъ Анат. Свидницькимъ. Бували мы зъ нимъ въ гостяхъ у студентѣвъ Духовнои Академіи, де устроювались загально-славянскій вечерки зо спѣвами на всѣхъ славянскихъ мовахъ. Тамъ же спѣвались пѣснѣ зложеніи й самими Анат. Свидницькимъ: „Въ полѣ доля стояла“, „Вже больше лѣтъ двѣтъ“, „Украино мати наша“. Пѣснѣ сѣй цензурный. Послуховувавъ я и читаніи творы Свидницького и знаю, що они були дуже душевий, писаніи на нашой мовѣ. Свидницькій не скончивъ университету, служивъ акцизнымъ чиновникомъ у Черниговской губ., оженивъ ся зъ богатою панною, а онѣсла вмеръ на сухоты. Его братъ Исая довго тинявъ ся неприятымъ у Кіевѣ; деъ ажъ у Криму зсунувъ ся зъ глузду. Нѣхто такъ не вмѣвъ спѣвати Чабаньской пѣснѣ, якъ Исая Свидницькій. По особливостямъ выполнения и самой модуляціи сю пѣсню не можно було записати, и теперь еи нѣхто такъ не заспѣває. Свидницькій були поповичѣ, родомъ зъ полуденного Подѣля, мабуть чи не зъ Терновки, Гайсиньского повѣту.

Борисъ П-ий.

До біографіи творѣвъ Ст. Руданьского. Одъ п. Ивана Мандычевского, котрый одъ довшого часу занимає ся уложенемъ повной руско-украиньской біографіи, одержавъ я слѣдующіи даніи для поповненія біографіи Ст. Руданьского. Въ р. 1880. на жадане Кіевлянъ одобравъ п. М. рукопись Иліады одъ проф. Романчука, у котрого тодѣ хоронились рукописѣ редакціи „Правды“, и переслалъ до Кіева. Рукопись Руданьского мѣстила, „здаєсь, перекладъ цѣлои Иліады“. Зъ дробныхъ творѣвъ Руд. одна поезійка „Ластѣвка“ була напечатана 1862 р. въ календарѣ „Львовянинъ“, выдаюмъ накладомъ М. Косака, на стор. 86. Цѣкавый сей календаръ, котрого два рочники (1861 и 1862) маю подѣ рукою, кромѣ части календарской и господарской мѣститъ въ собѣ слѣдующіи праці: 1861. Передмова М. (Косака), Местъ Верховици, повѣстка Н. Устѣяновича, Святыи речерь, поэма Ом. Огоновского, Св. Варвара, легенда вѣршована М. О. Понелъ и того-жъ автора вѣршѣ. „Думка при гробѣ“ и „Нога и Чобѣтъ“, далше два цѣпниі очерки М. Косака) „Гуцулы, шкицѣ этнографичный“ и „Добощъ“, де зведено багато цѣкавого матеріалу зъ оповѣданъ народныхъ и зъ книжокъ; того-жъ автора „Бура, популярно-физическій выкладъ“, И. Шараневича „Вѣстка о стародавнѣмъ Львовѣ“, Макс. Новицкого „Додаточокъ до галицко-русской номенклатуры ботаничнѣ“, 12 приповѣдокъ и одна анекдота народна. Въ р. 1862: „Закоханый чортъ“, повѣстка О. Стороженка, „Именини, повѣстка зъ жити“ не названого автора, „Пустка“ Шевченка, „До дѣтей“ Кузьменка, „Пісня“ Глѣбова, „Ластѣвка“ Руданьского и „Платьи сироты“ Климентія, — всѣхъ сихъ 5 поезій правописею фонетичною Кулѣшевою; „О числѣ монастырей въ Галичинѣ“ М. Косака, „Русины“ — цѣкавый геграфично-этнографичный оглядъ руско-украиньского племеніи, зъ доученою „Картою этнографичного Малорусѣ“. Була се мабуть перша того рода проба въ Галичинѣ; цѣкава рѣчь, що названный авторъ подавъ сѣ якъ „урытковыи выписы изъ большого до печатания приготавливаючоу ся исторично-этнографичного сочиненія“. Кончить ся календаръ статейкою И. Шараневича про „Высокій Замокъ у Львовѣ“, до котрой долученый рисунокъ Высокого Замку зъ р. 1613.

П. Ф.

Одъ редакціи „Зорѣ“. Щобъ дати мѣсце на листкахъ „Зорѣ“ деякимъ залягающимъ матеріаламъ, мы на 7 и 8 н-ры перерываемо печатане повѣсти „Любоградскій“, котра за те по святахъ подѣ большими куснями. Заразомъ оповѣщаемо, що обѣщаніи нами въ проспектѣ праці: Коскена про европейскій казки и „Укр. кобзарскій думы зъ рукоп. зборника 1808 року“ по волѣ автора ихъ не будутъ помѣщеніи въ „Зорѣ“. Натомѣщъ прииде рядъ статей п. Бориса П-ского „Кругъ сонця на Украинѣ“, зъ котрыхъ першу п. з. „Весна въ украиньскомъ селѣ“ мы починаемо печатати въ сѣмъ н-рѣ. Въ одномъ зъ наиблизшихъ н-ровъ буде помѣщена такожь гарна и старанно оброблена статья п. И. Кокорудза „Становище женщины въ Статутѣ Литовскомъ“. Недостачу праці научныхъ загалѣйшого змісту думаемо поповнити перекладомъ цѣлого ряду популярныхъ и дуже цѣкаво написаныхъ статей дрезденьского профессора Фритца Шульце, складанихъ зъ себе короткій очеркъ исторіи философіи одъ еи початковъ въ старинѣ ажъ до нашего часу. Статіи тѣ подѣ загалѣйнымъ заголовкомъ „Очерки изъ исторіи людской мысли“ почнемо печатати заразъ по святахъ. При той нагодѣ звертаємо увагу нашихъ читателей, що на послѣдній сторонѣ попередного н-ру „Зорѣ“ въ послѣдній звѣстцѣ про вечерокъ Шевченковскій зайшли двѣ немилы помилки, котры просимо просимо поправити. А именно въ рядку 26 одъ долины зам. странно має бути старанно, а въ рядку 10 одъ долины промова дра Ом. Огоновского черезъ помилку названа одчитомъ, що есть о только хибне, бо дрѣ О. не читавъ, а выголосивъ зовсѣмъ свободно.

ОДЪ АДМИНИСТРАЦІИ.

Зъ сѣмъ числомъ зачинає ся другій чвертьрѣкъ нашего издавництва. Просимо отже посѣпшити зъ передплатою такъ чвертьрѣчныхъ Абонентѣвъ нашихъ, якъ и тыхъ, що „Зорю“ только замовили. Довжниковъ нашихъ просимо о вырѣваннѣ залегостей.

Одповѣдає за редакцію: Д-ръ Омелянъ Калитовскій.

Выдає Товариство имени Шевченка.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подѣ зарядомъ К. Беднарского

Digitized by Google

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN